

CONCETTA LA MAZZA

Зэңгэр күк артында

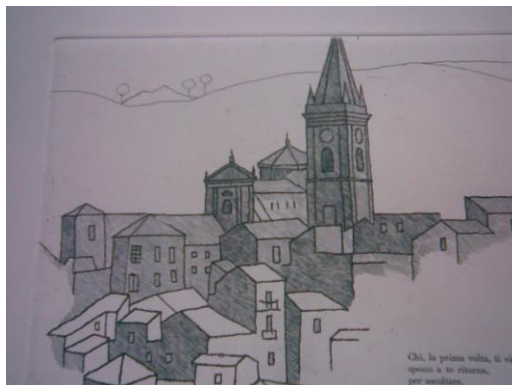

Биография

Концетта Ла Мазза 1936-нчы елда Новара ди Сицилиядә туган, Доменико Ла Маззаның һәм Тереза Коррентиниң олы кызы. 1950-нче елда, әнисенә авыр "ышанып" тапшырганнан соң, ул Домодоссолода әти-әнисенә кушылды, ул әле дә ире Джузеппе белән бергә яши. Аның өч баласы бар: Армандо, Люсиано һәм Даниэла. Күптән түгел Новарадагы балачагын искә төшерү теләге аның күңеленә керде һәм менә бу интим, шәхси көндәлекнең тууы, ләкин анекдотлар һәм шул чор мохитенә сылтагалар белән тулы: шәһәр, авыл, кешеләр, гадәтләр, Икенче бөтендөнья сугышының караңгы елларында бу территория традицияләре.

Язуның төп энергиясе

Кечкенә Концетта абзыйларына ышанып тапшырылган һәм Кастраниядә шәһәрдән һәм классташларыннан ерак урнашкан куышта яшәргә теләкләрәнә каршы. Шулай итеп, ул ачлык, вакытны белмәү, хорафатлар һәм начар мөгамәлә арасындагы сугышның кырыс елларында ялгызы Крусис аша сәяхәт итә. Сугыштан соң котылгысыз эмиграция һәм төньякка табигый авыр старт.

Болар барысы да кечкенә үсмер кызның карашы аша сөйләнә, ул үзенәң үсеш этаптарын кабатлый һәм гажәп яңалык һәм нечкә ирония җепләре белән безгә уку рәхәтлеген бирә - ниһаять - безнең гаилә җәмгыятең эмблематик хикәясе, безне тирән хәрәкәткә китерә һәм безнең һәрберебезгә карый.

Концетта Ла Маззаның бу кыска романында язу һәр кагыйдәне юкка чыгара һәм барлыкка килә, формаль схематизмнан азат, эчке тормышчанлык белән идарә итә, ул барысын да каплаган ярсу елгага әйләнә, ул җанның көчле яңгыры.

Антония һәм Мишель абзыйларның фигуралары истә калырлык, Новара образы онытылмаслык булып кала, юмарт, конвертлы һәм татлы, кырыс һәм кырыс.

Ниһаять, төзәтеп булмый торган яшүсмерлеккә авыр күчү, ләкин кечкенә Консетта фаҗигале язмышка бирелми, аның кыюлыгы һәм киләчәктә какшамас өметте аркасында, карый алган күзләре аркасында ... күктән читтә ... зәңгәр!

NINO BELVEDERE

“Минем өчен сынаулар башланды. Бу, мөгаен, эссе көн булгандыр, 1938 елның жәе башланды, миңа ике яшь иде, апам мине алырга килде. Ул тукума сумкасына блузка һәм ике пар чалбар куйды, аннары минем өемнән киткәннәрнең барысын да белми. Мин бик кечкенә идем, минем Крусис аша ул көнне башланачагын аңлый алмадым. ”

Зәңгәр күк артында

Беренче бүлек - Эти йорты

Хәзер ул иске кеше яшәмәгән жимерек, караклар белән сугарылган һәм көя белән чәнчелгән, ләкин күптән элек Новарада, Мессина тауларындагы мәһабәт крепость астында яткан шәһәр, Энгия районындагы аллеяда якин йорт бар иде. чишмә. Алгы ишек эчке баскычка ачылды, беренче катка алып килде, анда агач такта белән кечкенә бүлмә бар иде: ул йокы бүлмәсе иде. Сез өске катка мендегез, кухня бар иде, сез аны шулай атый алсагыз. Бер почмакта ут кабызылган таш плитә һәм макарон чүлмәкләрен урнаштыру өчен кулланылган тимер трипод бар иде. Алда, стенага эленгән, тишек кебек кара, агач көрәк, ике кулак, берсе кечкенә һәм бер зур, икмәк пешерү өчен мич, ягында ярым черегән күкрәк, өстәл, ике "фурризи" һәм берәз рикет. урындык. Ниһаять, аллеяга караган кечкенә балконлы бүлмә бар

иде, анда бер карават өчен урын юк иде. Бу тишек 1934-нче елда тол калган бабай яшәгән патшалык иде. Баскыч астында агач капкачлы таш бәдрәф ясалган. Канализация булмаганлыктан, соңгысы чыгарылган исне киметү өчен хезмәт иткән булырга тиеш. Табигый, өйдә су һәм электр юк иде, ул вакытта хәтта бароннар да булмаган уңайлыклар. Аның янында фермага алып барган агач капка бар иде, анда тавыклар агачка утыртылды.

Бу почмакта, дәнъядан читтә, тегүче булган әнием, бабам, ике абый һәм апа белән бергә яшәде, алардан олырак, өйләнештеләр һәм Новарада яшәделәр. Минем әнием чәчле, нечкә, бик зәгыйфь иде, аның бик нечкә үзенчәлекләре бар иде, аның йөзүндә иң күренеклесе, сөт кебек ак, ике зур зәңгәр күз иде, һәрвакыт диярлек курку һәм моңсу. Бәлки, әнисенең кинәт үлеме, егерме дүрт яшендә, аның физик һәм әхлакый зәгыйфьлегенә сәбәп булгандыр.

Минем әби үлгәннән соң берничә ел узгач, әнием, бер хатынының катнашуы аркасында, аның сөйкемле кенәзе белән танышты. Минем әтием Бадиавекиядән булган асыл гаиләдә иде, ул тәмәке тартучы һәм азык-төлек белән таверна белән идарә итә иде. Бу эш сөючеләр гаиләсе иде, һәм минем әтием бик чибәр, озын буйлы, караңгы, үзүенә ышанычлы һәм эш сөючән кеше иде. Ул шәһәрдән ерак урнашкан җирдә яшәде: җәяү барып, яхшы темпта, ярты сәгать эчендә. Аның әтисе күмер күтәрде. Ана динамик хатын иде, иртә белән ул кибеттә китерелгән товарны: тәмәке, тоз һәм эдибс сатып алу өчен качыр белән Новарага китте. Ул муенына зур кара шәл белән һәрвакыт матур итеп киенгән, хәтта клиентлары турында хәбәр итәр өчен газета сатып алган. Бу кибеттә бердәнбер кибет иде, ашатыр өчен сигез авыз булса да, бу йортта иминлек җитмәде.

Кич белән ул хәзерге вакытта клиентларга - һәм янчыгына - шәрабны төсле сода белән эретеп ярдәм итте. Балалар һәрвакыт әти-әниләренең мирасын мирас итеп алмаганлыктан, әтием кәбестә

сәүдәсен өйрәнгән. Берничә ай дәвам иткән кәләштән соң, әтием һәм әнием, кайчандыр өйләнгәннәр, Энгия районындагы чишмә янындагы өйдә мәхәббәт ояларын ясарга киттеләр. Нәкъ тугыз айдан соң мин бу дөньяга килдем, һәм көньякның изге гадәте буенча, мин әтиемнең әбисе Консетта исемен алдым. Нечкә яшемә карамастан, кара һәм бөркәнгән тире бар иде, мин һәрвакыт елый идем. Бездә бишек булмаганга, бабам мине көне буе кочакларга мәжбүр итте, һәм төнлә мин әтием һәм әнием белән зур караватта йокладым. Барлык хисаплар буенча мин бик ямьсез һәм түзә алмадым. Берничә айдан соң илдә эшнең аз булуын күреп, әтием Сардиниягә эшкә барырга булды. Башка утрауга киткәч, ул әнисен елаган сабий һәм карынында тибеп торган башка жан иясе белән калдырды.

Мин егерме айлык вакытта сеңлем Роза туды. Аның исеме аның әнисе әбисе иде. Консеттадан аермалы буларак, Роза - әнием сүзләре буенча - матур, ак һәм алсу төстә, ике матур зәңгәр күз белән бизәлгән гармонияле чәчле коңгырт чәчле: аның исеме кебек чәчәк! Әнием Розаны кочагына су алырга чишмәгә баргач, дуслары аңардан бөтенләй башка ике кыз тудыру мөмкинлеген сорадылар. - Бу, Русина, әйе, син бильяк идең, икенчесе ... - Бу, Розина, матур, ә икенчесе ... дуслар иреннәрен кычкырып әйттеләр. Шул ук вакытта, бу ситуациядә мин тынгысызлыкны дәвам иттем, үземнең сынауларымның сизелүен сизгәндәй, Аллага шөкер, отставкага китмәсә дә.

Калган хикәяне сөйләр өчен, башта мин сезне Антония апам белән таныштырырга тиеш, кыскасы, zì 'Ntuoia. Ул минем әниемнең олы сеңлесе иде, икесе арасында унжиде ел аерма бар иде. Ул кыска, чәчле хатын иде, аның күзләренә пычрак чәчләр төште. Аның игътибарсыз йөзе аңардан олырак иде, буш карашында шулкадәр хурлык кына бар иде. Егерме яшендә, өйләнешкән вакытта, ул Семпион туннелендә эштән кайткан беренче туганына өйләнде, тол калган һәм өч яшьлек улы булган. Бу кеше, минем Мишель абыем,

Мичери абзый кыска кеше иде һәм Витторио Эмануэль III патшасының плебеан копиясенә охшады, ул шәһәрнең бик характерлы урамында булган йортта яшәде, киңлеге ике метрга якын. Бу бик матур йорт иде. Беренче катта балта остасы кибете бар, вице белән зур үзәк счетчик, ике стена шкафы, анда ул расписка, числ, гимлет, гуг һәм көчәйткеч, үзе төзегән өстәлләрнең аякларын әйләндерү өчен токарь, тегермән тәгәрмәче. самолетларны һәм пычакларны кискенләштерергә хезмәт иттеләр, клейны сыекландыру өчен казан белән утын яндыручы мич, һәркайда тезелгән такталар, стенага берничә пыяла, ат, кәжә мөгезе һәм ташбака тире кебек бәхетле зөвыклар, кыскасы, берсе. хәзерге вакытта алар хәтер дөнъясына гына карыйлар.

Агач баскыч беренче катка алып килде, анда керамик плиткалар белән ике иркен бүлмә, ул вакытта зиннәтле, абыем ясаган такта, диван, өстәл һәм рафия белән тукулган урындыклар, яшелчә арканының бер төре. Август уртасында урамга караган кечкенә балконнан, Фараз процессы Эббигә күтәрелгәч, кеше кулы белән Мадонаның таж башына кагыла алыр иде. Икенче каттан, ләкин, сез Рокка Сальватеста һәм алда, өйләр арасындагы ярык аша, тауларның искиткеч пейзажына сокланып карый аласыз, әкрен генә, зәңгәр күктән, диңгезгә житкәнче. Томан булмаган язның салкын көннәрендә сез Вулкананы офык читендә, аннары Липари, Стромболи һәм башка утрауларда күрә аласыз: табиغый тамаша, ялтырап торган күп төсле открытка.

Тагын бер баскыч беренче катка менде, анда кухня һәм йокы бүлмәсе бар, беренче иркен икмәк өчен агач мич һәм пешерү өчен чуен күмер миче белән жиһазландырылган. Бу, һичшиксез, бик кирәкле йорт иде, кухнядагы уңайсызлыктардан кала, иң кирәкле өй эшләрен башкару өчен дренаж белән резинкасыз. Ул вакытта кайбер уңайлыктар аңлашылмый иде. Чынлыкта, су жәмәгать фонтанынан цинк хопперында алынган, аннары икенче катка алып киткән, савыт-саба юу

өчен зур терраракот бассейнына салынган. Чокырда дренаж булмаганлыктан, бассейннан су беренче катка китерелде һәм бәдрәфкә ташланды. Хатын-кыз өчен бу бик арыган эш иде. Хезмәтче һәм кимсетүче хәл, бөтен кеше чыдамлыгы чикләренә җиткәч, кичке аш вакытында иң югары ноктасына җитте, Антония апа, ирен хөрмәт итеп, элек ашаган бер табактан ашарга тиеш иде, һәм, мөгаен, аллаһы. бер үк нәрсәне кабатлады, ләкин моны хәтерем юк.

Мишель абый караңгы һәм тупас кеше иде, акылсыз кебек эш сөючән, йөрәк урынына ком ташы булган. Мин аның күзләрендә башкаларга карата назлы яки кызганучан ялтыравыкны күргәнем юк. Ул улын карау өчен апасын өйдә саклады, аңа ризык эзерләргә, хезмәтчесе булып эшләргә һәм һәрвакыт әйе, әйе, әйе дип әйтергә тиеш иде. Ул хәтта балконга да карый алмады, югыйсә проблема булыр иде, һәр кич диярлек эштән соң дуслары белән тавернага эчәргә барды.

Ул аптырап, тиргә батты һәм шундый сасы сулыш белән кайтты, аның янында булу мөмкин түгел иде. Киресенчә, апам, май нуры белән, аны ашамыйча төнгә кадәр көтте. Кечкенә патша кайткач - еш кына аның баскычка менергә көче дә юк иде - арып-талып, ул тузанлы эш урынына ташланып, төне буге уяу булыр иде. Антония апа, барысына да карамастан, аны пальто белән каплады һәм иртә белән аны күзәтер өчен аның янында утырды. Шулай итеп, еллар үтте, шулкадәр тугрылык алмашу өчен, ул хәтта күренешләрдән качу өчен туганнарына кунакка бара алмады. Ул, көнләшеп, кечкенә һәм доминер булып, өйдән чыкмасын өчен, үзенең яраткан җепләрен, таракларын, чөч клиппарын һәм башка әйберләрен сатып алырга китте. Аларны туй мәжлесеңә чакырганда, Мишель абый соңгы мизгелгә кадәр өенә кайтмады һәм Антония апа туганнары ирен эзли алганчы берүзе бара алмады. Новәровка алар аны ышандыра алдылар, бүтән вакытта ул вакытында килде, ләкин, кичә уртасында, ул юкка чыкты һәм Антония апа, өметсезлеккә бирелеп, өенә кайтып китте. Вакыт үтү белән ул

кайгы-хэсрэт туплады, беркемгә дә керә алмады, чөнки ул изоляциялэнгән иде, һәм аяусыз баш авыртулары һәм теш авыртулары корбаны.

Көннәрдән бер көнне күрше, бик яхшы һәм диндар, Мишель абзыйга шалтыратты һәм хатынын жәберлэгән өчен аны хурлады: - Син оялырга тиеш - ул аңа кычкырды - хатын-кызны шулай газапларга ... Антония кирәк берәз һава алыгыз, сез аны өйдә аерырга тиеш түгел, ул барлык христианнар кебек, урамга чыгарга, массага барырга, туганнар янына барырга тиеш. Барыннан да бигрәк аңа жәяү барырга кирәк, аның баш авыртуының бердәнбер юлы ... - күрше кыска пауза алды, аннары дәвам итте: - моннан бер сәгать тә үтмәде, жәяү качыр юлыннан төшөп, бездә жир һәм кечкенә өй бар, түбә астындагы кухня һәм жәйдә йокы бүлмәсе итеп кулланырга мөмкин булган тагын берәз дымлы бүлмә. Бу жирдә фазоль үсемлекләре, инжир, мандарин, медаль, йөзем, зиззол, алма, груша, зәйтүн, кыскасы, Алладан барлык яхшы әйберләр бар.

Белүегезчә, абыем үлгәч, мин апамны карарга тиеш, һәм мин авыл турында кайгырта алмыйм, шуңа күрә аны сатырга уйладым. Нигә сез аны сатып алмыйсыз? Шулай итеп сезнең хатыныгыз яхшы һава сулый алыр иде ... Башта Мишель абзый икеләнәп торды, ләкин ул аны карарга барды һәм аны сатып алырга да инанды. Кыска вакыт эчендә контрактка кул куелды һәм милек аның булды. Шулай итеп, Витторио Эмануэль III охшаш, көннән-көн акыллы һәм хыянәтче Антония апага тәкъдим итте: - сез инжир жыярга һәм аларны киптерергә өйрәнәрсез. Киём юарга туры килгәч, сез елгага төшәрсез, чистарту өчен ком эчендә тишек казып эчәргә һәм пешерергә кирәк булган су алырсыз. - без авылда яшәр өчен пенсиягә чыга алыр идек: мин балта остасы булып эшләчәкмен Сан Базилио, Валланказза, Бадиявекия һәм Пианино Вигнаның якындагы подъездларында яшәүче гаиләләр. Кыш көне елга су шешкәндә уңайсыз булыр, ләкин мин бу киртәне

жиңәрмен. Сез, киресенчә, авылдан ләззәт ала алырсыз. Антония апа тагын бер кат кушканча эшләде: - *Сuomi tu voi, eu fazzu.* - Син теләгәнчә эшләячәкмен, ярлы кыз тыңлаучанлык белән җавап бирде.

Икенче бүлек - Бу дөнъядан

1936 елның язы башында фәкыйрь кыз һәм аның энесе Мичери Кастраниягә, авылда, чишмә төбөндә күченделәр. Badiavecchia, San Basilio һәм Vallancazza төрле подъездларында ул әле дә бар дигән хәбәр таралды һәм кешеләр аны эшкә чакырдылар. Ул көннөрдә гадәт бар иде, бүгенге көндә сәер тоелса да, аларга өстәл, тәрәзә, ишек яки гардероб кирәк булганда, балта остасын чакырдылар һәм аны үз өендә кунак иттеләр: алар өчен эш урынын импровизацияләделәр һәм кирәкле агачны булдырдылар. Мишель абый кораллар алып килде һәм эш тәмамланганчы сайтта калды.

Алар аны агач кисәргә чакырдылар һәм аны ике ел киптерергә калдырдылар. Аннары агач кәүсәсе стенага куелды. Балта остасы өстән пыяла һәм астагы ярдәмчәсе тотты: "Serra serra mastro lascio che dumè fagimmo a cascia" (Күрдә яки бөек мастер иртәгә күкрәкне ясыяк).

Агач кәүсәсе стенага куелган. Зур пыяла белән такталар алдылар һәм алар белән тәрәзәләр, караватлар һәм гардероблар ясадылар. Бу эшне башкару өчен ул 4 яшендә торды һәм чабу һәм энә белән юлга чыкты. Ул өенә килеп житкәч, клиентлар аңа пияз һәм икмәк кисәгә белән яңа сөт тәкъдим иттеләр. Төш вакытында макарон тәлинкәсе һәм сыр кисәгә. Караңгы төшкәч, ул эшен туктатты һәм алар аңа өйдә ясалган икмәкне якшәмбе көнне Новарада түлөгәнче бирделәр.

Берничә ел үтте һәм Туриллу улы үсеп җитте һәм дөньяда бернәрсәгә дә гомерен авылда үткәрергә уйламаганын аңлады. Ул әтисенең сәүдәсен өйрәнгән, ләкин махсуслашырга һәм кабинетчы булырга теләгән. Ул әтисен аны бу сәнгатьне өйрәнү мөмкинлегенә булган шөһәргә җибәрергә ышандыра алды. Ул Катаниягә күчкәндә һәм ике ел шөгильләнгәч, ул бик яхшы булды, ул бу эшкә башкарырга әзер иде, һәм хәзер унсигез яше тулгач, ул үз гаиләсен башкарырга вакыт җиткәндә дип уйлады. Озак еллар ул күтүчә кызын белән иде һәм кияүгә чыгарга булды, ләкин бу Мичери абзый теләгәнә каршы килде, ул улының кастасы хатына өйләнүен теләр иде. Ул күчкәндә искиткеч, ләкин шулай иде: останың күтүчә кызына өйләнүе зур хурлык чыганагы иде. Күчкәндә әти белән улы арасында зур конфликт килеп чыкты, бу Туриллуны әтисеннән һәм үги әнисеннән аерылырга этәрде. Яңа гаиләсе белән ул күчкәндә һәм Комога күчкәндә, һәм ул үз эшен белән байлык тапты.

Абзыйларның балалары булмаган, шуңа күрә Туриллу күчкәч, алар берүзгә калдылар. Бу изоляциядән иң күп газап чыккан кеше Антония апа иде, ул күчкән буе аның тирәсендә яңгыраган кошлар, чебеннәр һәм чикерткәләр белән сөйләште. Авылдагы мөһабәткә аның беркем белән дә сөйләшү мөмкинлегенә булмаган. Раштуа, Пасха яки Мадонна Ассунта бәйрәме кебек мөһим бәйрәмнәр уңаеннан гына ул шөһәр уртасына әнием янына бара алды. Бу визитларның берсендә, аның хәле турында озак зарланганнан соң, ул сөйләшкәнә тәкъдим итте: - Хөрмәтле Тереза, мин сезнең ике кечкенә кыз белән эш итүегезнең артык булуына игътибар иттем, миңа Концетаны ышанып тапшырыгыз, сез шулай булырсыз. үзегезгә кечкенәгә багышлау өчен иркенрәк. Мин аны авылга алып барырмын, һава яхшырак булган һәм аңа яхшылык эшләгәнчәкмен - әнием башта ышанмый иде, ләкин соңыннан, һәрвакыттагыча, җиңел шартлы характерны биреп, сөйләшкәнәгә каты кушуы белән ул ризалашты.

Минем өчен сынаулар башланды. Бу, мөгаен, эссе көн булгандыр, 1938 елның жәе башланды, миңа ике яшь иде, апам мине алырга килде. Кiem сумкага мин блузка, ике пар чалбар салдым һәм өемнән киткәннәрнең барысын да белмим. Мин шулкадәр кечкенә идем, минем Круссис аша ул көнне башланачагын аңлый алмадым. Без качыр юлдан иярдек, ярты сәгатътән соң, бәлки, күбрәк Кастрания (Кассандра!) Исеме белән бу ялгыз урынга килеп житкәнче, бәхетсезлекне фаразлаган кебек, кыскасы, исем инде бөтен план иде, хәтта Мин ул вакытта аңлай алмадым. Ир мине башта яхшы каршы алды, апам хәзер миңа ошады, аннары миңа тәмле ризыклар сатып алды һәм мине Новарага әнием янына озаткач, ул миңа һәрвакыт өйгә кайтмаска кушты, ләкин яхшырак ялгызы һәм минем әнием булуы белән үсегез. Мин буйсынудан башка бернәрсә дә эшли алмадым.

Шул арада әтием Сардиниядән кайтты, бер атна гына калды, әниемне йөкле итәр өчен һәм тагын китте. Бу 1939 иде һәм икенче ел Антониетта туды. Мин әле дә хәтеремдә, Антония апам мине Новарага әниемне күрергә алып китте һәм мин сеңлемне беренче тапкыр күрдем. Кечкенә Антониетаны тыяр өчен мин өйдә калырга теләдем, ләкин тормышым белән идарә итүче апам, солдат кебек каты, миңа әйтте: - Өйдә Турнемму, мин сезне матур сәбәп итәрмен - (Өйдә өйгә кайтыйк, Мин сезне матур курчак ясыям).

Без киштәгә килеп житкәч, ул кулларыма кызыл, куркыныч күзләр белән тутырылган "кауситта" куйды. Мин курка идем. Бу чор мин һәрвакыт елый идем, чөнки Новарага бабам белән әнием янына кайтасым килде, ләкин Антония абзыйны ышандырырлык юл юк иде: минем йөрәгем бөтен зарлануымны ишетмәде. Беренче өч елда без Кастраниядәге ил йортында бик күп вакыт үткәрдек, анда жан тере булмаган, тирә-якка таралган өйләрдә ял итүчеләр бик сирәк очрый иде.

Якшәмбе көнне без авылга бардык, мин әнием, кечкенә сеңелләрем һәм әнием бабам янына килдем. Бабай мыеклы матур кеше иде. Ул үзе белән кайчак селтәгән тартма тартмасын йөртте. Кыш көне ул мине күлмәге астына алып, мине татлы ризыклар сатып алырга һәм больница өстендәге "Сянкадитта" тавернасында шәрабны татып карарга алып барды. Кич белән без Кастраниягә кайттык.

Кайбер кичләрдә абзый төркем белән репетициягә китте, анда ул тромбон уйнады, аннары ул таварда эчәргә туктады һәм авылга жанлы кайтты. Кастраниядән 500 метр ераклыкта ул "Концеттина," нтоия ... "дип атый башлады. Шул арада, өйдә, апа балчык савыт-сабаны триподта су жылыту өчен әзерләгән иде. Пешерүнең яртысында аның кайнап торган суы салынган, бәлки, шәрабны ташлау өчен. Тимер табада апам макаронны сезонга помидор белән пияз әзерләде. Пияз эчтеләр һәм мине кустылар. "Ашагыз, югыйсә мин каешны алып, мәетләр бирермен ...".

Ул көннәрдә Венесиядән килгән хатын-кыз Сан-Базилионың акушеры булган. Кыш көне елга су басканда, Мишель абзый аны Новарадагы даруханәдә сатып алу өчен жылкәсенә күтәрдә (ciancalea). Ул өйдә туктады һәм "Антония, аңа шәл бир, салкын" диде. Ярлы апа, ул Мишельнең сөйгәне икәннен аңлаганмы, белмим.

Миңа хәзер биш яшь иде, авылда изоляцияләндем, беркем белән дә сөйләшмичә, мин кыргый хайван кебек булдым. Мин бөтен кешедән оялдым. Новарага баргач, мин кешеләрдән курыкканга яшердем. Күршеләр бу үзгәрүне аңладылар һәм минем абзыйларга мине балалар бакчасына жибәрергә киңәш иттеләр. Бәхеткә, абзыйлар ышандылар. Шулай итеп, бер көнне иртән апам Мишель абзыйны миңа печенье сатып алырга һәм әтием әби биргән ак салам кәрзингә салырга жибәрде. Печенье белән бергә ул яңа йомырка салды. Ул мине авыл абзыйсы янында урнашкан балалар бакчасына озатты. Монахинә

мине каршы алырга ишекне ачкач, мин кычкыра башладым. Куркудан мин кэрзинне идэнгә ыргыттым, йомырка ватылып, идэнгә пычрак калдырдым. Минем апам мине каты кыйнады һәм мине өйгә алып кайтты. Шулай итеп, минем балалар бакчасының беренче көне дә соңгы булды.

Бу, миңа дүрт яшьтән үк, абыем әйтер иде: - Концеттина, Новарага бар һәм миңа баш авырту өчен кармиери (транквилизатор) ал. Мин качыр трассасы буйлап йөгердем, Греко өлкәсе аша уздым, сусавымны канәгатьләнделер өчен чишмә янында туктадым һәм "du Surcittu" даруханәсенә килеп життем. Ул, фармацевт, гажәпләнде һәм дусларына кыска вакыт эчендә яшен кебек Новарага баруымны әйтте. Биш яшемдә мине ерак туганнар Барселонага алып киттеләр. Анда мин беренче тапкыр зур сюрприз белән күрдем һәм тыңладым ... радио! Без шулай ук кибеткә борчак төсле тукыма сатып алдык. Сатучы ярдәмчәсе тәкъдим итте: - Шулай ук шляпа һәм ак шарф сатып алыгыз. Ахырдә алар ышандылар һәм кибет ярдәмчәсе ялтыравыклы зәңгәрсү һәм ачык зәңгәр атласның ике бушлай кисәкләрен бирделәр. Икенче көнне без тукымаларны берничә көн эчендә ясаган әнигә алып килдек. Якшәмбе көнне мин Новараның маркиз һәм барон кызлары кебек хис иттем.

1941 елның кышында, сугыш вакытында, әтием, Сардиниядәге эшен тәмамлап, дусти белән төньяк шәһәрдә үз байлыгын эзләргә һәм иске эшен дәвам итеп яшәргә булды. Аиравада әниемнең әтиемә кушыласы килә дигән хис бар иде, һәм мин моны бик борчый идем, хәтта бер көнне мин аның карават астына мендем, чишендем һәм ике бөртекле дөгә, киләчәк импульсны карабодай белән күзәттем. мине беркайчан да юмады. Аларны каты итеп миннән алып киттеләр. Канны хәтерлим, чөнки мин үземне жәрәхәтләдем. Көне-төне кирәк булган киндер күлмәгенә, аннары киёмгә салдым, беркем дә сизмәде.

Китәр алдыннан әни кеше бабасы йортыннан китәргә тырышты, чөнки ярлы егет ялгыз калды. Ул электр лампаларын урнаштыру турында уйлады, ул вакытта лордларның хокукы. Элегерәк "u lusu" май белән кулланылган. Мишель абзый моны борчыды: берничә көннән ул үз чиратында электрикка шалтыратты һәм аңа үз утын урнаштырырга кушты, шуңа күрә мин авылга баргач, тик агач баскычларда берәз яктылык күрдем. Миңа бәдрәфкә (латрея) барырга туры килгәндә, аның лабораториясе артында беренче каттагы гади тишек булганда, аның янында һәрвакыт табутлар тезелгән иде, абыем сораган очракта әзер булып өчен.

1942 елның 1 мартында ачык зәңгәр жиңле зәңгәр атлина киеп, абыем һәм Торе бабам белән мин әниемне һәм кечкенә сеңелләремне Пиацца ди Сан Себастьяно почта бүлегенә, ягъни әйе, автобуска озаттым, аларны Виглиатор тимер юл вокзалына алып барачак. Аның 4 яшьлек сеңлесе Роза күтәрелергә теләмәде һәм абзый, аны ышандырып өчен, аңа әйтте: - менмәсәң авырыйсың - (мин сине ике тапкыр озатырмын).

Мин, олысы, апам тәэсирендә, китмәдем һәм Новарада калдым. Мин елый алмадым. Мин бабамның кочагында юаныч эзләдем. Ул да берүзе калды һәм ул көнне мин аның белән калдым. Егерме көннән соң ананың беренче хаты сәяхәтнең уңышлары турында килде. Эти аңа уңайлы фатир тапты, өйдә су һәм газ плитәсе, аның өчен яңа нәрсә. Повестьны дәвам итеп, килеп житкәч, ул чәчтарашны өйгә чакырды, аңа модалы чәч кисү өчен. Авылда барлык хатын-кызлар диярлек озын чәчләрен тупе белән кигәннәр. Кыскасы, әнием гомерендә беренче тапкыр бәхетле һәм канәгать иде. Повесть ахырында ул мине апасына тәкъдим итте. Ул минем Кастрангиядәге газапларымны күз алдына да китермәде.

Без киткән көнне икенче көнне Антония апа мине авылга алып кайтты һәм иренә миңа беренче класс урынына октябрьдә икенче сыйныфка укырга керер өчен миңа язарга өйрәтер өчен миңа беренче сыйныф

китабын алырга кушты. Ярлы мине: Мин инде уйный алмадым, ләкин аукционнар һәм номерлар язу өчен вакытымны үткәрергә туры килде. Укытучы Сан-Базилиодан кайтканда Кастрания аша үтте. Аның исеме Мария, ул апасы белгән капитанның кызы иде. Ул аңа бер стакан су тәкъдим итте. Шул арада мин аңа дәфтәрне күрсәттем, ул миңа кайгыртты. Ул сумкасыннан кызыл карандаш алып, "яхшы эшләнгән" дип язды. Нинди шатлык, нинди мактауымны күрү минем өчен гаҗәеп. Мин көннән-көн моңсу булып киттем, мине әти-бабаларыма, әби-бабайларыма алып баруларын сорадым, ләкин апам моның кирәк түгеллеген әйтте.

Ул миңа ничек мөгамәлә итүемне һәм туклануымны әйтермен дип курка иде. Чынлыкта, үсәргә һәм үсәргә тиеш булган кечкенә кызга ризык җитмәгән: иртән миңа сыр белән каты икмәк кисәген, көндөз помидор салаты һәм ике зәйтүн салаты бирделәр. Кичен, ире анда булганда, Антония апа чимал пияз нигезендә импровизацияләнгән соус белән макарон пешерде. Әгәр дә мин аны ашамасам, бик күп кыйналу куркынычы туды. Төрлелеге өчен, кайбер кичләрдә ул макарон һәм фасоль яки йомшак, йомшак полента пешерде. Раштуа, Яңа ел, Карнавал һәм Пасха көннәрендә генә алар тавык яки куяны үтерделәр. Гыйнвар аенда алар дуңгызны үтерделәр, аннан тәмле салам һәм лард алдылар, ләкин тамчы тамчы белән ашарга туры килде, югыйсә алар ел дәвамында җитмәс иде. Якшәмбе көнне абыем пычрак трип сатып ала иде, ул хәзер дә, бу турыда уйлау мине боза, яки эчәкләр петрушка ботакларына төрелгән, кабаклары, аннары кыздырылган. Алар барысы да арзан ризыклар иде, чөнки алар әйтүенчә, без әби-бабайлар кебек исраф итмәскә тиеш һәм алар миңа кабатладылар: - Күрәсеңме, аларда һәрвакыт колбаса һәм запас балыклары бар, алар ашыйлар, эчәләр. Без ул кешеләрдән ерак торырга тиеш - диделәр. Минем абыем башка туганнар мине континентта әниемә һәм әтиемә кушылырга ышандырырлар дип курка.

Алар мине нәфрәт итәр өчен шулкадәр тырыштылар ки, кайвакыт, алар белән очрашкач, аларны күрмәс өчен кулларымны күзләремә куйдым.

Сентябрь килде һәм миңа икенче сыйныфка керү имтиханнарын тапшырырга туры килде. Абыем мине авылга алып киттеләр, мине күзәтер өчен офицер белән киңәшләштеләр, минем икенче сыйныфта укыган укытучым һәм имтихан советы укытучысы. Алар барысы да минем рекламаны тәэмин итү өчен бүләк итеп йомырка алып килделәр. Минем ул кешеләр белән беркайчан да элемтәдә булмаганым бар иде, сыйныфта ике урынлы агач өстәлләр бар иде. Минем белән төзәтү имтиханнарын бирүче башка кызлар бар иде. Алар мине тактадагы өстәмә һәм алу проблемаларын чишәргә этәрделәр. Сыялар да, такта да минем өчен бөтенләй яңа иде. Мин курку һәм оят белән яфрак кебек калтырандым, операцияләргә ничек чишәргә белми идем, чөнки Антония апа миңа саннарны бердән унга кадәр язарга өйрәтте. Аннары алар миңа дәфтәрдә берәз уйланган жөмлө язарга куштылар, ләкин кайдан башларга белми идем. Бу чуалышлар беткәч, офицер мине өйгә алып китте. Тәтеш аннан тестның ничек үткәнән сорады һәм офицер бик яхшы үтмәде, ләкин соңгы карар укытучыларныкы дип жавап бирде.

Гажәп, нәтижә уңай булды һәм мине икенче сыйныфка кабул иттеләр: мин мәктәпкә барырга эзәр идем, ләкин патрон проблемасы туды. Мишель абый алдагы көнне кибеткә барып, кара тукуманың калдыкларын сатып алган. Антония апа минем өчен бер көн эчендә форма ясады. Папканы сатып алу өчен күбрәк акча кирәк иде. Минем абыемның акчасы бар иде, ләкин алар экономия белән мәшәкәтләнделәр, шуңа күрә ул, аяныч, кулыннан килгәннең барысын эшләде һәм мине тәрәзә клипы белән фанера папкасына әйләндерде. Алар миңа каләм дә сатып алмады. Минем абыем нечкә агач кисәгә белән ахырга бәйләнгән. Алар ике дәфтәргә һәм карандашны алыштыра алмады һәм аларны сатып алырга туры килде. 1942 елның 1

октябрәндә апам мине мәктәпкә озатты. Башта ул подестога барып, мәктәп таләп иткән туу турындагы таныклыкны сорады. Укытучы игелекле иде һәм мине жылы каршы алды, ләкин мин аннан курыктым, бәлки, уң кулы урынына резин протез булганга, әтисенең макарон фабрикасында бала чагында булган авария аркасында. Миңа алгы рәтләрдә урын бирделәр. Бер ел элек мине күрмәгән яңа иптәшләрем, минем барлыгым белән кызыксынып, үзара сөйләштеләр: - Нигә бу сикка-сикка китерә? - (Бу арык кечкенә кыз кем ул?). Мин бик курыктым һәм оялдым, авызымны ача алмадым, хәтта укытучы яратып биргән сорауларга җавап бирмәдем.

Мин кыргый бала идем, борчакка чыгарга сорарга батырчылык итмәдем, бер тапкыр үзем карадым. Шуңа күрә өйгә кайткач, апам мине кыйнады, чөнки ул икенче көнне вакытында кипмәячәк күлмәгемне юарга тиеш иде. Көннәр үтте, шул ук вакыйга һәрвакыт кабатланды. Бу турыда көн уртасында белгән укытучы мине бәдрәфкә җибәрде, ләкин кайвакыт ул онытты һәм мин аны үземә алып кайттым. Классташларым мине санга сукмадылар һәм мине чума белән интегәләр, хәтта минем белән дуслашырга тырышмыйлар.

Алар бер-берсен беләләр, чөнки алар авылда очраштылар, мин авылдагы өйгә барып өчен бер сәгатькә якын йөрергә тиеш идем, шуңа күрә алар белән дус булырга мөмкинлек юк иде. Абзыйлар якшәмбе көнне шәһәргә дуслар белән очрашырга һәм алар белән берничә шешә шәраб алдында берничә бәхетле сәгать үткәргәргә килделәр. Ләкин күпчелек вакытта ире өйдә эш заказлары алу өчен өйдә калды. Алты яшемдә мин озын тау трассасы буйлап йөрдем. Ярты юлда мин укытучыга тәкъдим итәр өчен яфрактар белән уратып алынган бер төркем кызгылт сайлау өчен туктадым.

Мин арыган мәктәпкә килеп җиттем. Төштән соң мин авылга кайттым, цикада саңгырау сайраулары һәм кояшлы кояш, беркайчан да тере җан белән очрашмыйча.

Мин үземне шул күгәрченгә бикләдем һәм берүзем калдым, үзем белән тыныч атмосферада, апам миңа карата катгыйрак булып китте. Абзый, эшне тәмамлагач, һәрвакыт диярлек тавер янында туктап, төнлә өенә кайтып, һәрвакыт исерде. Кайвакыт, гадәттәгегә караганда, ул югалып, өенә кайтмас иде. Аның апасы һәм кайбер күршеләре аны төн уртасында фонарь яктысы белән эзләргә киттеләр. Аның жиргә егылганын күргәч, аны өенә кайтырга ышандырдылар.

Шул арада мин мәктәптә яхшы нәрсә эшли алмадым. Беренче чирек ахырында укытучы отчет карточкаларын таратты, аннары фашист билгесе белән, кызганычка каршы, барлык фәннәр белән дә: минем отчет картасы классның иң ярлысы иде. Минем апамны дәртләнделер өчен, мин аңа бүтән отчет карталары да минеке кебек, апам жимлекне диярлек алды. Шуңа күрә көннән-көн мин үзем кыю булдым һәм сыйныфта кайбер сыйныфташларым белән дуслашырга тырыштым. Мин аларга мөрәжәгать итәсем килде, ләкин алар мине сөйләшүләреннән читләштерделәр, бәлки аларның күзләрендә мин ярлы ил кызы булгангадыр.

Өченче бүлек - Ком өстендә уеннар

Кастрангиядә ялгызлыкта үткән еллар беркайчан да узмады, чөнки сез бердәнбер эш көне буе кошларның сайравын тыңлау һәм жәйдә цикадаларның саңгырау сайравы, сирокко диңгездән кергәч. агымның зигзаг юлы буйлап үзәнне утка тотты. Авыл хайваннары минем дусларым иде. Шуңа күрә мин вакытымны фантазия белән үткәрдем. Мин үземнең дөнъяны күк фонында яки агач ботаклары арасында күренгән фигуралардан башлап төзедем: сөйләшкән кыргый хайваннар, мин рыцарьлар башы читенә тезелгән, аннары минем белән. тылсымлы көчләр аларны егылдым, куркудан юк ителүен күзәттем. Аннары мин Кыяны аждаһага әйләндердем, ул кинәт таудан аерылып, биек очып, авыл буйлап террор таратты. Мин очучы көймәләргә әверелгән болытларны үзгәрттем һәм күктә сәяхәт иттем, ерак диңгез аша узарга уйладым, анда әнием һәм сеңелләрем көтеп тордылар. Агым суыннан чыккан крабалар зур хайваннарга әверелгәнче шештеләр, хәтта агымда үскәндә үсемлекләргә юкка чыгардылар.

Кайвакыт мин Антония апамның күңелсез йөзен искә төшердем. Ул мине яратмады, мине яратмады һәм мин аны нәфрәт иттем: әнием мине сеңлесенә ышанып тапшырды, ләкин ул шулай ук миңа бер көнне

килеп мине алырга вәгъдә бирде: шуңа күрә мин еш кына агачларга мендем, офыкны сканерлады, аның эти белән ак ат артына килүен күреп. Сан-Базилио һәм Валланказаның яқындагы подъездларында ирләр барысы да киттеләр. Калганнары хатын-кызлар, балалар һәм берничә картлар иде. Алар тормыш кына кагылмаган тынсыз авыллар иде. Вакыт туктады һәм кешеләр барысы да үзгәрер, бер көн, сугыш беткәч, цивилизация таралып беткән, үлгән һәм калтыранган йортларга триумфаль керер дип ышандылар. Минем дусларым булырга, минем ялгызым түгел, ташланмаганымны, яклана алуымны, теге яки бу кешенең өйләренә сыенуымны белергә теләр идем. Минем хәтта гаиләм юк, эти-энием диңгезнең каршы ярында, шул чиксез зәңгәрлектән ерак, минем белән алар арасында биек һәм үтеп булмый торган тау кебек әйтергә хакым юк иде. Киресенчә, мине рәнжеткән апам белән яшәргә мәжбүр булдым. Мин бу турыда уйлагач һәм аның пәйда булуын күргәч, ул мине шул кычкыру һәм рәхимсез тавыш белән ачуландырды. Кычкыру, кычкыру, мыскыллау һәм жәберләү өчен ясалган тавыш.

Аның тавышыннан хәтта хайваннар да курка иде. Ире белән генә ул крестын төшерде һәм тавышының тавышы бөтенләй үзгәрде, сарык канына әйләнде. Минем апам кечкенә кыз аның тирәсендә нәрсә булганын аңлый алмый дип уйлады. Мин барысын да аңладым, өстәвенә, мин дәшмәдем, пассив та калмадым. Бу даими сугыш иде. Чиксез һәм арыган көрәш. Киләчәк турында һәрвакыт уйладым: ул карт һәм ярдәмсез иде, мин яшъ һәм көчле идем, ләкин бар нәрсәгә карамастан, мин аңа начар мөгамәлә итмәс идем, бу минем табигатемнең өлеше түгел иде.

Кайвакыт мин елгага якынлашыр идем, анда кешеләр киём юарга, юарга, ягъни ятакларны һәм одеялларны юалар, башта барысын көлгә батыралар. Яки, кыру вакытыннан соң, алар сарык йонын юарга килеп, аны агарту өчен кояшта киптерделәр, аннары карават матрасларын

тутыру өчен кулландылар. Мин ярдагы ташлар арасында калган плиткаларны жыярга бардым һәм алар белән чүпрәк курчакны кидем. Мин нәрсә эшләргә белмәгәч, балык ярын эзләп, елга ярындагы ташларны күтәрә башладым, бармакларым белән кадакланмас өчен, аларны оста итеп бармакларым белән башым өстенә бәйләдем. Мин аларны өйгә алып кайттым, кичен апам ут кабызгач, мин аларны кыздырдым һәм ашадым: минем өчен бу махсус кичке аш. Кайвакыт крабалар урынына, таш күтәрелгәч, кечкенә курку бакалар вертикаль сикерү белән өскә аттылар, мине куркудан сикерергә этәрделәр. Алар минем уйнаучым дип уйлады, кайчак хәтта төне караңгыда калдырып китәргә туры килгәнә үкендем. Кич белән өйгә кайтырга туры килгәч, мин үзәндә ясалган яңгыраштан файдаланып, Мишель абзыйга кычкырдым. Кайвакыт жәйдә Скардино гаиләсе үзәнлектә урнашкан бер йортта яшәгәндә, мин аларга кунакка барып идем. Мин кардәшләрнең иң кечесе Мимма белән уйнадым.

Гуфи курчаклар өчен урындыклар, өстәлләр төзи иде. Компаниядә берничә сәгать үткөрү нинди рәхәт иде. Иртә белән сөт алырга елганың аръягына баргач, миңа шалтыраттылар. Аларда тутырырлык чиләк бар иде, "Концеттина" аны сөт белән күрергә риза иде. Сыерларның хужасы Микка Каппелла миңа кызганды һәм миңа ярты стакан тәкъдим итте. Минем апамның өендә без елына ике тапкыр сөт күрдәк: ул печенье ясаганда һәм Пасхада төсле божра йомыркасы белән күгәрченнәр әзерләгәндә. Сөт кайнап беткәч, мин аның соңгы өлешен ташладым. Ил йорты бүлмәсендә абзыйның караваты бар иде, аны карават дип атап була, такталар салам матрас белән ике тимер трестка куелган, чөнки алар атлы урынны Новарада калдырганнар. Миңа салам матрас өстендә йокларга туры килде, өстендә иске хәрби одеял гына, майлы һәм тузган. Көндөз чалбарсыз кигән киндер күлмәге белән йокларга яттым. Мин төнлә кичергән салкынны сурәтләп булмый. Яңгыр яуганда, түбәдән кергән су жыю өчен контейнерлар куярга туры килде. Әгәр миңа төнлә кабырга кирәк булса, мин өйдән чыгып баскыч

янында эшлэргэ тиеш идем. Өгөр дә мин аңламасам, ни өчен хыялланам, һәм мин аны салам матрасында эшләдем, иртә белән мин бик күп кыйналыр идем. Антония апа шулай ук көндөзгә күлмәген киеп йокларга китте, ә Мишель абзый әнисе кебек бөдрә иде.

Йоклау йоласы гадәти йола буенча үтте: башта йокларга яттым, аннары минем әниемнең чираты иде, аннары абыем сызыклы киндер чалбарын һәм эчке киemen алды. Көндөз кигән шактый иркен күлмәк белән ул караватка таба китте һәм стенага өстөлгә куелган май лампасын сүндөрдө. Мин, явыз, карамадым һәм барыбер карадым: ул утны сүндөрергә иелгәч, мин аның силуэтын Кытай күлгәсә кебек, диварда күрсәтелгән дин-дон белән күрдөм. - Эх, нинди матур! - диде ул, чөнки ул эчкән барлык шәраб аны бик кайнар итте. Аларның карават янында ике капка, ягъни кипкән инжирне саклаган ике зур камыш кәрзине бар иде. Аларны пычрак һәм майлы чүпрәкләр белән капладылар, соңгысында абзыйның чиста эчке киеме. Минем карават янындагы тартмада алар икмәк һәм шарф тоттылар, кышын мәктәпкә барганда, эчке киемем һәм апам. Мин аларны якшәмбе көнне Новарада массага барганда кулландым. Минем абыем әйттеләр, без аларны авылда кияргә ярамай, чөнки без аларны файдасыз тузарбыз.

Гыйнварда алар дуңгызны үтерделәр. Алар колбаса әзерләделәр, ларданы тозладылар. Кайнатылган аяклар лакка чумган терракотта чүлмәктә сакланган. Алар гадәттә май аенда яңа киң чөгөндөр белән ашалганнар, чөнки традицион рәвештә аларны ашап булмый. Бервакыт, апрель иде, мин бу турыда апамнан сорадым, чөнки мин бик ач идем, икмәк белән нәрсә ашарга белми идем. Минем апам акылдан яздым дип кычкыра башлады. Беркөнне мин мәктәптән кайтканда, Офелия апасы белән качыр юлында таныштым. Алар әниләрен югалттылар һәм әтисе белән Франциядән кайттылар.

Алар миннән күпкә йомшак иде, мин аларны кызгандым һәм аларга әйттем: мин яшәгән жиргә керегез, бу вакытта апам су алырга чыга,

мичтә ризык белән чүлмәк бар, аны алыгыз, үзегезне ашатыгыз, ләкин бирмәгез '. Аннары беркемгә дә бернәрсә дә әйтмәгез. - Алар миңа рәхмәт әйттеләр, һәм ачлыктан, минем киңәшемә икеләнмичә иярделәр. Май аенда, абзыйлар киң чөгәндәр пешергәннән соң, дуңгыз аякларын алырга бардылар, киресенчә, чүлмәкне табак белән генә таптылар: табиғый рәвештә мин дип уйлыйм, күп көн дөвамында миңа түләделәр. Ул вакытта мин бик горурландым, чөнки аларның комсызлыгына каршы зур сугышта жиңүем беренче тапкыр булды. Гигиена житмәү сәбәпле, бүреләр бөтен өйдә тәртипсез идарә иттеләр. Алар төнлә муенымны тыгып куйдылар, апам мине зәйтүн мае белән майлады, бүреләр минем канымны сорамасын өчен. Иртән муеным буялган кебек иде. Минем апам кебек, минем дә битләр бар иде, башымны юарга күнекмәгән идем. Икенче яктан, апам чәчләремне бөдрәйтәп, аны стилизацияләү өчен су һәм шикәр белән майлый иде.

Минем классташларым һәрвакыт чиста иде. Аларның иң ярлысы да минем кебек пычрак түгел иде. Укытучы мине маргинализация эшенә дә өлеш кертте, мине һәркемнән соңгы өстәлгә этәрде. Минем тәнем пычрак иде. Алар мине елгада бер тапкыр, Феррагосто фестивалә уңаеннан, шәһәрдә иң мөһиме итеп юдылар. Бервакыт әнием турында уйлаганда, миңа якынча жиде яшь иде, мин бразерның кайнап торган көленә төштем. Мин уң кулымны яндырдым, апам мине табибка алып китмәде, ләкин мине көн саен үләннәр белән дөвалады. Минем ике күгәрчен йомыркасына охшаган ике күбек бар иде, мин авыртып кычкырдым, ләкин ул беркайчан да кузгалмады. Минә тычканнар чәйнәгән кебек иде.

Бер-ике айдан соң мин могжизалы рәвештә сәламәтләндем, әле дә аның билгеләре бар. Мәктәп вакытында, мин бер якшәмбедә балконда булганда, төшкән кечкенә кыз миннән аның белән Винцензина миссының катехизм дәресенә барасым киләме дип сорады. Мин аның нәрсә икән белми идем, чөнки апам мине иң мөһим бәйрәмнәрдә

массага гына алып китте, мин чиркәүгә йөрүнең мәгънәсен аңламадым. Рухани Буеми эти безнең йортыбызда яшәде, ләкин мин аны бик аз очраттым һәм аңа теләмичә карадым. Минем апам миңа күңел төшенкелеген кабатлады: "Әгәр син аның белән сөйләшсәң, ул рухани синең телеңне кисәр". Ләкин, мин катехизм дәресләрен алырга рөхсәт сорадым һәм көтмәгәндә рөхсәт алдым. Мин шунда ук үземне уңайлы хис иттем. Яшь ханым миңа буклет һәм газета бүләк итте. Гайсә турында ишеткәч, мин бик шатландым, бер көнне ул мине беренче аралашуга әзерләячәген әйтте. Мин бу турыда өйдә сөйләштем, алар миңа әле бик яшь дип әйттеләр. Мин җавап бирдем, ялган, төркемдәге барлык кызлар моны эшләгән булырлар иде. Чынлыкта алар инде расланган иде, ләкин яшь ханым белән без килешеп калдык һәм Сан-Никола руханияе белән: Корпус Кристи көне.

Ак күлмәк проблемасы туды, ләкин кемдер апага монахиналарның арендага биргәннәрен хәбәр итте. Күптән көтелгән көн килде: иртә белән ул мине чиркәү уразасына озатты. Ул бүтән кызлар бар дип уйлады, чөнки ул беркайчан да катехизм ханым белән элементгә керергә теләмәгән. Минем ялгыз булуымны аңлап, ул мине мыскыл итте: "Ялган, тупас." Минем укытучым шулай ук иртә белән башка кешеләр белән иде. Кайбер хатын-кызлар аны тынычландырдылар. Рухани килеп, мине кулыннан тотып, изге гамәлгә алып китте. Ул миңа матур сүзләр сөйләде, мин моңа кадәр ишетмәгән идем. Мин үземне Күккә очкандай хис иттем һәм үз-үземә әйттем: "Руханиларның телләренә кисүе дәрәс түгел, киресенчә, алар кечкенә кызның газапларын ничек аңларга беләләр." Мөмкин булса, мин аны кочаклап, шатланып үбәр идем.

Ул мине биш сәлам Мәрьямне тәүбә итеп әйтергә кушты һәм мин үз урыныма кайттым. Тәтеш шунда ук миннән руханига анда озак торырга кушканны сорады, һәм мин әйттем: - Яшь ханым миңа тануның сер булуын өйрәтте -. - Әйе, ләкин син миңа беренче тапкыр әйтергә тиеш -

арфада. Берничек тә түгел. Масса, аралашу булды һәм чыгу юлында мине абыемның кулыннан үбергә мәжбүр иттеләр: "Зинһар, мине фатихала". Мин бабамнан башладым, гел бер үк гыйбарә, аннары барлык туганнарны әйләненп чыктым. Гаетана апа миңа буклет бүләк итте. Мин ач идем, ләкин миңа беркем дә ризык тәкъдим итмәде. Гадәттә, тантана беткәч, печенье белән гранита алу өчен барга бару гадәткә кергән, ләкин аларны саклап калу өчен мания жиңгән: көндөз без макарон тәлинкәсе ашадык, төштән соң фотографика бардык, чөнки туганнар әни фотосын жибәергә тәкъдим иттеләр.

Мин икенче сыйныфны тәмамладым һәм бик түбән билгеләр белән уздым. Ул елны без жәй буе авылда калырга тиеш идек. Мин каршы килдем: - Якшәмбе көнне мин массага барырга һәм ялгыз бабам янына барырга тиеш -. Ул астмадан интегүче бик яхшы кеше иде. Кыз аны игътибарсыз калдырды, өлешчә ваемсызлык аркасында, өлешчә ул күршеләре, туганнары һәм каенаталарына һәрвакыт ачулы булган ире белән шартланганга.

Мин кер юарга алып, яшерен рәвештә Мишеллодан апам янына алып килдем, югыйсә проблема булыр. Ул хәтта әтисенә карата мөхәббәтен дә сизмәде: беркөнне аның бер сеңлесе Кастраниягә килде, ул үзенең

үлгәнән хәбәр итте. "Син китмәсәң, мин сине ишәккә тибәрмен", диде ул аңа.

Авылда мәҗлес булганда, музыкаль төркем әгъзаларына "pezzo duro", махсус эзлеклелеге аркасында дип аталган тундырма тәкъдим иттеләр. Мишель абзый, аны яратмагангамы, яисә гадәти булмаган юмартлык ишарәсенә алып барганы беркайчан да аңлашылмады, мине узуымны күреп миңа шалтыратты: "Концеттина, килегез, тундырма алыгыз". Шуңа күрә мин сирәк очрақларда рәхәтләнәп ләззәтләнү мөмкинлеген алдым.

Берникадәр вакыт элек Бакенодан доктор Косентино миңа хәтеремдә югалган детальне искә төшерде. Төркем шәһәр урамнарында уйнаганда, балалар парадка кушылырга тырыштылар. Ләкин аларның булуын ақлар өчен, әгъзаны "белергә" кирәк иде. Моңы раслау өчен, аның кулы куртка кесәсендә иде. Шуңа рәвешле мин Мишель абзыйга иярдем, ә башлангыч сыйныф укытучысы һәм әтисез калган Джианни Косентино кулын бандә лидеры кесәсендә тотты.

Сугыш вакытында Новарада кайбер бомба төшә башлады. Барысы да кача һәм кайбер танышлар безнең белән Кастраниягә сыеналар. Минем өчен бу кичә иде, чөнки мин бергә булырга мөмкин. Шәрвакытта да шрапнель сызгыра аласыз. Фаҗигале хәбәр шулай ук Орландо кондитер кибете хужасының улының бомба белән өзәлүе турында килде. Домодоссоладагы ана, дүртенче тапкыр йөклә, Роза һәм Антониетта белән ялгыз калды. Минем әтием Сицилиягә Берсаглиер булырга чакырылган иде. Киткәннән соң берничә ай узгач, ул әнисенең Эмма исемле кечкенә кыз тудырганын һәм аның дүрт баласы белән азат ителүе көтелгәнгә өйгә кайту мөмкинлеген барлыгын белде.

Кызганычка каршы, Домодоссолага килеп житкәч, ул бик сюрприз тапты: Эмма 12 көннән соң яшәүдән туктады. Ике көннән аңа фронтка кайтырга туры килде. Берничә айдан соң - бу 8 сентябрьдән соң билгесезлек һәм тотрыксызлык чоры иде - ул хәрби хезмәттән кача алды һәм Новарага кайтып, сугышның әнисенә кушылуын көтте. Ул кечкенә аяк киеме кибете ачты. Көн саен мин аны күрергә бардым. Оялчан, ләкин яшьем өчен акыллы, миндә эти өйләнгән хатын белән, ләкин хәрби ир белән йокларга тиеш дигән интуиция бар иде. Көннәрдән бер көнне мин Пиазза Бертоламидагы биек урамдагы кассага кердем. Киләсе кибет кешесе эти белән сөйләшә иде. Мин үземнең индекс һәм урта бармаклар белән селкеттем, әниемне алдаган әтиемнең күзләрен күрсәтергә. Күрше мине тоткарлый алды, эти елмаеп: "business бизнесыңны уйла", - диде. '44 елда аның кебек бөдрә чәчле кара чәчле малай туды ...

Бадиявекиядә аның әтисе бабасы ашказаны яман шеш авыруы белән авырый. Мин аны күрергә апамнан рөхсәт алдым. Мин еш Кастрангиядән төштем һәм елга буйлап суздым. Мин аны тыныч, караватта хәтерлим. Әби әле дә кибет белән мәшгуль иде һәм аңа аз вакыт багышлый иде. Ул чебеннәрне куып чыгарыр өчен кулына зәйтүн ботаклары куйды, ләкин ул начарланды, инде көч булмады һәм мин аларны аннан кудым. 1944 елның 2 ноябрәндә 66 яшендә ул Күккә очты. Эти әле Сицилиядә иде. Аның энеләре дә жирләүдә катнаштылар.

Әниемнән хатлар килә иде. '45 елда эти Домодоссолага кайтты һәм '46 елда минем абыем Джузеппе туды.

Дүртенче бүлек - Нефть, карабодай һәм явыз күз

Бөтен дөньяда сугыш бара иде, аралашу авыр иде, һәм без әнидән ишетмәдек. Бәхеткә, әтием Сицилиягә Берсаглиери корпусына чакыртылды һәм берничә көн азат булганда ул миңа кунакка килде. Сугыш аркасында авылда кешеләр бик күп иде. Күчерелгән кешеләр гадәттә унбиш көн тордылар, ләкин соңыннан шәһәр шартлау куркынычы астында иде һәм алар ел әйләнәсендә авылда калуны өстен күрделәр.

Нәвәрвакыт мин ул кешеләргә сыендым. Дүрт балалы гаилә бар иде, алар ризыклары булмаса да, һәрвакыт яхшы рухта иде. Мин бик күп кипкән инжир булган абзыйларның комсызлыгын күрдем, аларны беркемгә дә бирмәдем: яхшы кул алдым һәм яшерен рәвештә аларга китердем. Алар миңа иртәнге аш өчен биргән фасольнең кайберләрен сакладым. Хәтта каты икмәк: мәктәпкә барыр алдыннан апам кесәгә салган кисәк, мин ул балалар белән уртаклаштым һәм моның урынына миңа язарга кәгазь бирделәр, мине диңгездә уйнарга мәжбүр иттеләр, берсе уенчыклар, урындыклар һәм Ул миңа һәм аның сеңлесенә биргән курчаклар өчен караватлар, ә олы сеңлесе безнең өчен чүпрәк курчаклар ясады.

Кайвакыт мин елгага төштем, анда тирә-юньдәге хатын-кызлар киёмнәрен көл белән юарга бардылар, һәм мин ике зур таш белән

тотылган контейнерда су жылыту өчен янган утка гажәпләненеп карап тордым.. Минем апамның бу операцияләргә ясаганын күргәнем юк. Ул беркайчан да юынмаган, яисә майлы һәм бик пычрак киёмнәрен фаш итмәс өчен беркем дә булмаганда елгага киткән.

Башка вакытларда мин өйдә тукуылган тукуымаларны ташларга ике-өч көн тараткан хатын-кызларны күзәттем. Алар аны дымладылар һәм ак булганчы кояш астында киптерделәр. Минем апам мине һәрвакыт өйгә чакырды, ләкин мин ишетмәгән кебек. Сугыш вакытында килене дә Туриннан кечкенә кыз белән кайтты. Сальваторны, үги кызын хөрмәт итеп, аңа патшабикә кебек карыйлар. Бу чорда алар авылда калдылар һәм бу вакыйга өчен апа хуш исле сабын, киндер сөлгеләр, савыт-саба киптергеч, өстәл һәм салфеткалар чыгарды. Киресенчә, мине хезмәтче кебек кабул иттеләр, чишмәләрдән су алырга жибәрделәр, чөнки кунак жибәрү хурлык иде.

Раштуа килде һәм, төньяк гадәте буенча, иртә белән кәләшкә Гайсәгә үз кызына матур бүләк бирелде: курчак өчен матур чүлмәкләр һәм савытлар. Мин аның өчен бәхетле идем, ләкин шул ук вакытта мин ачуым белән ачуландым, чөнки бу хәлләр минем белән булмаган иде. Мин көчсезләнгән башладым. Йөзем бар иде, ләкин аларны ашарга кайгы: аларны шәраб өчен кысарга туры килде. Сөз күршеләрдән урланганны гына ашый аласыз. Газель жыелган, ләкин аларны сату өчен. Мин урмандагы карчыклар кебек яшерен ашадым. Абыем печенье ясау өчен Раштуа һәм Пасха көннәрендә сөт сатып алдылар, кайнап торган вакытта мин аны бер чәй кашыгы белән аттым. Минем апам минем өчен кыздырылган йомырка бик сирәк әзерләде. Мин аны еш кына кыздырыр дип өметләндем: - Әйдәгез, әйдәгез, йомырка салганда (ул Мессина егетә иде, авыл буйлап йомырка жыеп, аларны яңа итеп жибәрде) без аларны сата һәм акча ала ала -. Ул ике ай йомырка жыйды, аннары сатты.

Йомырка сатып алган Мессина кешеләренең кулларында тавык булгандыр. Инжирне жибәерергә туры килде, берничә кеше генә ашап була, калганнары кышка сату яки саклау өчен кояшта киптерергә калдырылды. Октябрь аенда кич белән матур каштаннар ясадылар. Кабаклары калган булса, абыем аларны кечкенә бүлмәдә өстәлгә калдырыр иде (тәлинкәдә түгел, ә лампадан төшкән май белән майланган матәмдә) һәм иртә белән, торгач дүртесе эшкә барырга, ул мине уятты һәм каштаннарны бирер иде һәм миңа: "Сездә иртәнге аш бар", - диде. Мин аларга буйсындым һәм ачлыктан ашадым, ләкин алар май кебек татып карадылар һәм котылгысыз рәвештә ашказаны авырттылар. Абзый мактанды: - Мин оныгымны яратам, хәтта төнлә аның өчен каштан әзерлим -. Чынлыкта минем абыемның нәфрәте бар иде. Кайвакыт ул ачуланганда сары, ялкынлы кызыл иде: кечкенә булса да, ул күзләр аның йөзенә бәрелде. Алар кечкенә һәм тирән тар тишекләр кебек иде, алардан нәфрәт коелды. Шулар арада дизентерия һәм кортлар жиңде. Әнием миңа бер чәй кашыгы май бирде. Бу кортларны ераклаштыра, ул үзен ышандырыр өчен мыгырданды ... аннары ул "приченту" белән башлады: - *Mazzai un vermu gruossu quennu ia ragana, ua u mazzu chi sugnu all Christian.* Яисә дүшәмбе көнне сөз ишетәсез, яисә сишәмбе көнне сөз ишетәсез, яисә чәршәмбе көнне ишетәсез, яисә пәнжешәмбе көнне сөз ишетәсез, яки Винардта сөз ишетәсез, яисә шимбә көнне сөз Пасха у Виерму маттеа ду журну белән бер дәрәжә каска.-

. аптыраган корт жиргә егыла).

Мин ничек исән калганымны белмим.

Монда без кашаен ачабыз.

Күп еллар үтте, ашказаным авырта иде. Мин бүлмә зурлыгында машиналар белән рентген нурлары ясарга бардым. Яралар бармы-юкмы дип миңа ак папка бирделәр. Кызганычка каршы, бернәрсә дә күренми иде. Радиолог бу гастрит дип әйтте һәм авыртуны жиңеләйтү өчен миңа берничә паллиатив бирде. Мин бер кашык су ашый алмаган дәрәжәгә життем. Миңа илле яшьләр тирәсе иде. Пиаензадан Армандо дусти Паоло мине белгечкә алып барырга тәкъдим итте. Ул шулай ук доктор Маззеога килде. Гастроскопия коралы тамак читенә керә алмады. "Мин бу хатынны ничек коткарырга белмим, - диде табиб, - пилор ябык." Гастроскопия булган барлык кешеләр бүлмәдән үз аяклары белән киттеләр. Мин IV белән носилкада. Табиб миңа ике ай дәвамында көчле дөвалау кушты. Кире кайткач, корал эле дә үтмәде. Өч ай дәвамында тагын да көчлерәк дөвалау.

Беренче килүдән биш ай узгач, инструмент пилорусны өзә башлады. "Могжиза!" - диде доктор Маззео. Труба алынган, ул миңа тумыштанмы, юкмы икәннен аңлар өчен күп сораулар бирде. Мин елый башладым: "Бәлки, Зизи миңа хәзерге вакытта кортлар биргән май булгандыр." Табиб кулларын чөчлөрөнә куйды: "Нефть? Ә сез эле исән!". Дөвалауны дөвам итеп, мин кайвакыт гастроскопияне кабатладым.

Минем тормышымны саклаган Доктор Маззеога рәхмәт, хәзер еллар узгач, мин ашамлыклар белән дарулар белән ләззәтләнә алам.

Кемдер аны балконнан чакырганда, апасы башын әйләндереп торды. Аннары алар аңа буш ашказанына кечкенә стакан феррокин алырга киңәш иттеләр. Ул ирен аны сатып алырга ышандырды һәм иртә белән миңа да стакан бирде.

Моннан тыш, бу йортта хорафатлар да идарә иткән. Аның энесе эчкән шәрабтан һәрвакыт баш авырта иде, ләкин аның сүзләре кемнәңдер начар күзе иде. Хатын аны тыярга тиеш иде: ул берәз су белән тәлинкә

алды, тоз һәм бер тамчы май салды, аннары баш авырту өчен приченту белән башлады: - Оглиу биридитту, оглиу сантисиму, бу йортка килеп моны куып чыгар. morocchiu, ogliu biriditto, чык һәм бу маммукканы куып чыгар ... (Фатихалы май, иң изге май, бу йортка кер һәм бу явыз күзне, мөбарәк майны куып чыгар, көчле бул һәм бу шайтанны куып чыгар ...).

Бу мөбарәк майның ямьсез күзе, аларның ышанулары буенча киңәйде. Озакламый бүлмәнең дүрт почмагына су сибелде һәм баш авырту китте.

Яраларны дөвалау өчен, караклар май белән кушылды, ә кечкенә ит кибете. Алар әйттеләр, бу коточкыч катнашма! Иртән миңа магнезия белән бер стакан су бирделәр. Берникадәр вакыттан соң, барысы да калтыранып, мин үземне азат итәр өчен салкынга чыгарга тиеш идем. Мин торгызылгач, мине тылсымлы хатын-кызга жибәрделәр: ул мине баштан аягына кадәр бау белән һәм горизонталь кулларымны шул ук үлчәмдә үлчәде. Әгәр дә берәр кисәк югалган булса, ул ел өчен үлемнән саклай.

Theirz юллары белән булса да, абзыйлар Аллага, Изгеләргә, Мадоннага ышанганнар. Ел саен 8 сентябрьдә алар Тиндарига, шөһөрдән кырык чакрым ераклыкта Кара Мадоннага багышланган изге урынга бардылар. Инде биш яшемнән миңа бу тәүбәне эшләргә туры килде.

Тиндари изге урынына хаж кылу уңаеннан, бер көн алдан апа каппини (шкаф) чүпрәкләрдән ясаган. Абзый вакытында ауга китте һәм пешерергә бер-ике кыргый куян алып кайтты. Яхшы тәэсир калдырыр өчен, апа тутырылган суүткәргечләр дә эзерләде. Ул көзгегә карады һәм йөзен тукыма белән чистартты. Ул вакытта "Зазà кайда, минем матурлыгым" жыры бик киң таралган иде, һәм мин аны "zizi" дип атау гадәтенә кердем.

Тиндарига кич белән унбердә киттек. Минем зәгыйфьлегем аркасында арыдым һәм арыдым, күп тапкыр чиста су сорадым, ләкин алар аны бүтән арыган кешеләр кебек кибетләрдән сатып алмадылар: кайнар су ага торган чиркәү янында урнашкан бердәнбер чишмәгә чират тордылар. жылыны тынычландырырга булышмады. Традиция буенча, алар тавык, киң фасоль һәм каннеллин фасылы сатып алдылар, аннары массага киттеләр, Мадинузага дога кылдылар һәм чыгу юлында алар авылдашлары һәм минем әти-әниләрәм белән очраштылар. Төш вакытында без тирә-юньдәгә зәйтүн агачлары астына ашарга бардык. Бу бик оят, мин бик арыдым, ул көнне дуслар алдында яхшы тәэсир калдырыр өчен һәрвакыт ризык ашый иде. Төшке ашта мичтә пешерелгән кыргый куян бар иде, абзый һәрвакыт ике кичне ауга йөрде, аверджиалар һәм борыч, йөзем һәм өйдә ясалган печенье тутырды. Өйгә кайту өчен дуслар транспорт чарасы алдылар: машина яки ат арбалары. Мин карадым, жәяү кайту өчен отставкага киттем. Абзый булганда гына мин атка утыра алыр идем, югыйсә бу авырта иде.

Бишенче бүлек - үгезләр

Әле дә дин темасы буенча, минем абыем кардәшлек әгъзасы булганлыктан, алар Сан-Джорджио чиркәвендә Пальма якшәмбесендә танырга һәм аралашырга тиеш иделәр. Тантана иртәнге биштә булды, рухани башта часовнядагы барлык ир-атларны таныды, аннары хатын-кызлар өчен конфессиягә китте.

Зур кара шөл кигән апасының чираты житкәч, ул үзен мөмкин кадәр каплар өчен киёмне капкага якын китерде: ромашка ингаляциясен алырга тиеш кебек иде. Ул моны таныды һәм: - Хәзер сезнең чиратыгыз - ул миңа әйтте. Ел дәвамында үз сүземне әйтергә теләсәм дә, булдыра алмадым. Минем апам мине мыскыллады: "Сез Ходайдан көлергә тиеш түгел, елга бер тапкыр житә, югыйсә сез хужаны алырга лаек түгел, чөнки сез хәтта күзләрегез белән дә гөнаһ эшли аласыз."

Төнге тугызда Изге Масса, аралашу һәм шунда ук өйгә кайту. Гадәттәгечә, кечкенә сәбәпләр аркасында, абый ант итә башлады һәм нерв йөткерде. Аңлатып булмый торган күренешләр булды: ул көнне ни өчендер кемгәдер кирәк булса, алар төкерә алмады, югыйсә алар Хужаны авызыннан ташларлар иде. Әгәр дә бәхетсезлек килеп чыкса, ул банка капкасын алып, аңа төкереп, сыеклыкны су һәм шикәр белән эчәр иде. Изге атна дәвамында кешеләр монах үткәргән кичке вәгазьләрдә катнашу өчен төнлә шәһәрдә калдылар. Пәнжешәмбе көнне коломба эзерләнде, төрле формадагы печенье камыры, кайнатылган йомырка белән су һәм анелла белән кайнатылган, агулы

төсле ингредиент. Хәерле жомга көнне ураза иртәсендә без бодай үсентеләре белән бизәлгән барлык чиркәүләрдә булдык, аннары оныкның өч яфрагын (көчле исле дару үләне) йоттык, бу ел дәвамында иминлекне гарантияли.

Хачка кадакланган Гайсәне рәнжетмәс өчен көндөз эшләргә туры килмәде, энә тегеп куйсаң, тәнеңә зарар китерү куркынычы барлыгын күрсәң һ.б. Бу көн өчен, ни генә эшләсәм дә, мин кыйналмадым, югыйсә Гайсә елар иде. Шимбә көнне сәгать унбердә Тынычлык һәм Терелү Масса булды. Рухани фатихасын алып өчен, барлык балалар күгәрченнәр алып килделәр, аннары аны ашадылар. Мин беркайчан да бу канәгатьлекне алып китә алмадым, чөнки Пасхадан соң сишәмбе көнне оештырылган мәктәп сәяхәтенә күгәрченне ике йомырка белән сакларга туры килде. Мин укытучыга йомырка тәкъдим итәргә тиеш идем. Пасха көнендә алар миңа патша макарониннан ясалган бәрәнне сатып алдылар, иң кечкенәсе, артык күп акча тотмас өчен. Абый шулкадәр усал иде ки, аяк киemen утта барлыкка килгән табактагы тузан белән балкытты. Әгәр дә минем апам эшне тәмамлаганын белсә һәм алар аның өчен түләсәләр, ул миңа киңәш бирде: "Абыеңнан акча алып килүен сора."

Ул һәм без аны ике кечкенә кол кебек яратырга тиеш идек, ул күчерелгәнче һәм аңа ун лир, бишесе миңа. Мин үз акчамны сарыф итә алмадым, чөнки ул дуңгыз банкы өчен иде. Бер тапкыр апамга лотерея уйнарга теләвемне әйттем. Ул жиңәргә өметләнгәнә ризалашты. Минекә ялган иде. Чынлыкта, мин классташларым белән чагыштырганда киенүдә үземне начар хис иттем: аларның юбкалары бар иде, ләкин апам аларга ошамады һәм мин тулы күлмәкләр киеп йөрергә мәжбүр булдым. Алар барысы да ак, коңгырт яки зәңгәр тез биек мамык оекбашлар кигәннәр, мин кызгылт сары төстә ясаган носки белән эшләргә тиеш идем, бу төс башкаларга караганда азрак. Мин аларны тез өстендә эластик тасма белән кигән идем, ләкин иң зур

проблема - аяксыз, алар тубыкка кадэр барып життелэр. Аның өстендө мин кыска оекбаш кидем. Мин инде житэрлек маргинализацияландем, һәм миңа киёмем белән аерылып торырга туры килде. Биш лир белән мин дәрәскә керер алдыннан иртә киеп йөрер өчен тагын да лаеклы пар оекбаш алырга уйлый идем. Бу көнне кибет ябылды. Мин акча белән өйгә кайта алмадым, чөнки апам аны табар иде. Мин аларны таш астына яшерергә уйладым. Төнлө яңгыр яуды, кәгазьдән ясалып, алар бөтенләй таркалды, чөнки мин икенче көнне иртә белән аларны алырга баргач аңладым.

Унбиш көн үттө, апам миннән лотерея оттыммы дип сорады. Ул вакытта да мин намуслы булмадым һәм әйе дидем. Бу акча беркайчан да килеп житмәгән. Хәерле жомга көнне, Кайгы ханым хөрмәтенә йөреш вакытында укытучы белән очрашып, ул аңардан аңлатма сорады. Мин ояттан үлө идем. Табигый, ул бөтенесен белми иде, шуңа күрә мин апамнан аның каты карашы астында ике тапкыр кыйналдым. Мин һәрвакыт теләп мәктәпкә йөрдем, ләкин начар нәтижәләр белән. Мине беркем дә аңламады һәм тәкъдимнәр ярдәмендә мине һәрвакыт күтәрделәр, шуңа күрә эни мине тынычландырды, алар мине гел укырга мәжбүр иттеләр. Мин мәче белән яхшы идем, беркөнне исерек абзый шәһәрдән кайтып китте һәм хайван үзен тукландыру өчен кисәк алды. Солдатлар калдырган мушкетны алып, ул аны ачык авылда үтерде. Бу минем өчен зур өметсезлек иде.

Бөртекле вакытта мин күршеләрнең ишегалдында калган бодай һәм арпа бөртекләрен алырга, сумкага салып, елгадагы Тиндара ханым тегермәнә алып бардым. Аннары мин онны Новарага әниемнең туганына алып кайттым, ул ике кечкенә баласы белән тол калган, иртә белән урманда агач жыярга барган һәм он алып килгәннәргә икмәк эзерләү өчен мич кабызган, акча эшләп һәм балалар өчен берәз икмәк.

Сентябрь аенда, инжир пешкәч, мин үсемлекләргә мендем, тәмле жимешләренә алдым, ботаклардан эленгән камыш кәрзиннәренә

урнаштырдым. Инжирне кисеп, кояшта киптерергә калдырдылар. Берничә көннән алар киптеләр. Зур кәрзиннәргә утыртылганнар кышын ашаганнар. Шул матур вакытта авылдан күрше Мария ханым кипкән инжир эзерләргә килде. Мин аның янына еш йөри идем. Ул күп балаларның анасы иде. Аларның берсе, Кармело эпилептик иде. Нәвәрвакыт аны табып булмады. Борчылган әни аны эзләргә китте, мин аның белән күңел ачарга диярлек бардым.

Мин бишенче сыйныфта укыганда укытучы бездән "Кечкенә Альп" фильмин карарга кинотеатрга алып баруы турында эти-әниләребезгә хәбәр итүне сорады. Абзыйлар: "Сез ул чүпне карарга бармыйсыз." Каршы руханиның бертуган улы ишеткән: "Син аны жибәерергә тиеш, мин дә аны күрмәдем." Аннары алар күчерелде һәм мин бара алдым.

Әнидән тәм-том белән пакет килгән иде. Мин мәктәпкә берәз алып килгән идем. Бу ачлык вакыты иде, хәтта тәм-томнар да житми иде. Укытучымның сөңлесе мин бишенче сыйныфта укыганда дүртенче сыйныфны укытты. Ул миннән ярлырак кечкенә кыз өчен тәм-том сорады, мин барысын да аның өчен калдырдым.

1945 елда эти Домодоссолага кайтты. Мин аны 1946 елның апрелендә кабат күрдем һәм аның белән бала көткән әнием бар иде.

Мин эти-әнием белән унга якин бәхетле көн үткәрдем. Мин еш кына әби-бабайларга, абзыйларга кунакка йөри идем, шуңа күрә мин теләгәнчә ашадым һәм аларны саткан әбиемнән күп сода эчтем. Ахырда әни мине үзе белән Италиянең төньягына алып барырга теләде, ләкин апам, һәрвакыт ялган һәм эгоист, мине аны үзе белән калдырырга ышандырды. Мин бишенче сыйныфта укыдым, зәгыйфьлегемне истә тотып һәрвакыт көрәштем. Имтихан көннәрендә әнесенең тууы турындагы хәбәр килде. Бөтенләй бәхетле, ләкин шул ук вакытта моңсу, мин шатлык һәм газап белән еладым. Бәлки, шуңа күрә имтихан вакытында авызымны ачмасам да, укытучы мине күтәрде. Ул

елны алар авылда урта мәктәп бүлеген булдырдылар һәм минем сыйныфташларымның барысы да диярлек керү имтиханнарына керергә эзерләнделәр. Минем өчен беринди мөмкинлек юк иде: абыем бу мәктәптә үгезләр генә йөргәнәнә инанганнар. Чынлыкта, урта мәктәпне тәмамлагач, магистр дәрәжәсе өчен Месинага барырга туры килде. Минем эти-энием китапларга акча жиберү турында уйларга тиеш иде, алар беринди чыгым да ясамаслар иде. Укуымны дәвам итәсе килгәнгә, мин еладым. Аннары алар миңа ике еллык профессиональ курска язылу мөмкинлеген тәкъдим иттеләр, ике ел дәвам иткән бик начар урта мәктәп. Иң ярлы кешеләр анда киттеләр, ничек кенә булмасын. Артка-артка йөрөп, иртән һәм төштән соң мин курста булдым. Мәктәп катнаш иде: иң рәт ир-атлар математика укыткан директорга кулларын күтәрделәр, алар шулай ук Италия һәм Француз укытучылары. Өй эше кызларга, ирләргә авыл хужалыгы белемнәре өйрәтелде. Чынлыкта, без бернәрсә дә белмәдек. Минем табыш оялчан һәм өйрәнүгә зур сусау белән яхшы иде.

Уку елы тәмамланганчы укытучылар безне хәйрия театрына эзерләделәр. Миңа урам урчасы кебек киенергә туры килде. Анда абзыйның капкасы бар, шорты юк иде. Мин апамга әйткәч, ул кычкырды: "Син облигация кую ахмаксың." Мин йөрәгемне югалтмадым: мин чәчтарашның хатыны Лиззага барып, улының чалбарын алырга сорадым. Шулай итеп, спектакль кичендә мин урам алкышы кебек киендем, күп алкышлар һәм бу вакыйгага тамашачыда булган абзыйларның өметсезлеге.

Кызганычка каршы, хәтта бу ике ел үтте һәм мин элеккеге кебек надан булып калдым дип уйлап мәктәпне мәңгә тәмамладым.

Алтынчы бүлек - Зинһар, мине гафу итегез (Йолдызлар нуры)

Миңа уника яшь иде, әнием августта әтием һәм кечкенә әнем белән кунакка килгәндә. Аның кечкенә йөзен күрү мине сөендерде һәм мин ул көнне тормышымның иң яхшысы дип хәтерлим. Минем әти-әнием мине үзләре белән мәктәпкә кире кайтырга тәвәккәл булдылар, ләкин апама аларны үндүртенче тапкыр идеядан баш тартты: ул мине сәүдәне яхшы өйрәнү өмете белән тегүче булырга жибәрер иде. Шулай итеп, минем ихтыярга каршы булды. Минем әти-әнием киттеләр, мин Сицилиядә ахмак кебек калдым. Шул вакыттан бирле минем тынычлыгым юк иде һәм һәрвакыт яшерен еладым. Минем абыем әйттеләр, әти-әнием мине алар кебек яратмасылар, мине кыз кебек үстерерләр (кыз, әлбәттә, минем кебек газәпләр кичерер иде). Көннәрдән бер көнне апама шәһәрдәге иң яхшы тегүче хатын янына китте, анда әнием дә бу һөнәрне өйрәнде, мине эшкә алырмы дип сорады. Киём ясаучы аның сигез кызы бар һәм санны арттыра алмый дип жавап бирде. Икенче көнне апасы аны ышандырыр өчен берничә йомырка алып килде һәм әйтте: - Бер айдан кайтыгыз, бәлки, шәкертләренең берсе Туринга китәр һәм бертуганыгыз өчен буш урын калыр -. Вакыт узгач, бер айдан соң апама мине лабораториягә жибәрде. Биеклегә бер ярым метрдан да артмаган яшь ханым мине каршы алды: "Ярар, мин сезне алырмын, чөнки мин сезне кызганам, сез авылда калу урынына миңа килергә

теләр идегез. апаң белән. " Ул болай уйлаганда бөтенләй ялгышмаган. Икенче көнне сигездә мин күрсәттем. "Лабораторияне сөртә башлагыз, - диде ул миңа, - аннары идән юарсыз." Повесть миңа сасыя башлады. Мин мөмкин кадәр чистартырга керештем. Мин кечкенә идем, миңа уникаль яшә иде, ләкин сигезгә карадым.

Мин идәнне ничек юарга белми идем: авыл җирендә таштан һәм плиткалар булган авылда, апам аларны тузмас өчен беркайчан да юмады. Мин кулымнан килгәннең барысын эшләргә тырыштым, ләкин тегүче хатын мине ишәк дип атады, чөнки мин яхшы юмаган идем. Сәгать тугызда эшчеләр килеп, яңа сәбәп белән кызыксына башладылар (кечкенә кыз). Алар барысы да миңа кызгандылар. Мин аларның чыгышларын ишеттем, тормышның мөһим әйберләрен белмичә аптырап калдым. Алар миңа тегүче эше бирделәр, мин яратмый торган әйберләр, укый алмавым турында гел ачы. Көннең уңай ягы бар иде: көндөз авылга кайтмаска, мин тыныч кына өйдә ашадым, өстәлгә салфетка тараттым, стакан, су шешәсе һәм тәлинкә куйдым. Кыскасы, каты икмәк һәм сыр ашау миңа барлык гади кешеләр кебек өстәл куярга ошады. Төшкә аштан соң миннән тугыз яшкә олырак һәм тегүче булган күршемә бардым. Ул минем сафлыгыма күзләремне ачарга булышты. Аның әнисе, фил аяклары булган апа һәм бүтән инвалид аның белән яшәгән.

Кайвакыт мине касә шорпасы алырга чакырдылар. Тегүче хатын миңа балалар киemenә кроссовкалар ясарга булышуын сорады. Бервакыт мин кайгы кризисы кичердем һәм эшнең яртысын калдырдым. Тагын бер тапкыр, карамастан, мин көлне бразердан алып, баскыч буйлап чәчтем. Алар: «Кем анда? Мин авыру тотармынмы? ». Ахырда алар мине аңладылар һәм кичерделәр.

Кайвакыт мин ятимнәр белән уйнарга Антониано балалар йортының монахиналарына бардым. Мин аларга берәз көнләштем, чөнки алар көннәрен тәртиптә үткәрделәр. Алар өстәл белән гел яхшы итеп

ашадылар, аннары уйнадылар һәм, ниһаять, дога кылып үзләрен Аллага тугрылыкка багышладылар. Мин уйладым: - Бәхетле, аларның эти-әниләре юк, ләкин алар монахиналар белән яхшы яшиләр, минем эти-әниләрем бар, ләкин бу коточкыч абзыйлар белән яшәргә мәжбүр булам -. Алар белмичә, соңрак кызыксыз сорау алудан саклану өчен, мин авылда яшәүче эти-әнием янына бардым. Мин аңардан эти-әниемә мине үзләре белән алып китүләрен сорап хат җибәрү өчен акча сорадым.

Үеәгәр елның ноябрәндә мине Пианино Вигнада узган Sant'Ugo ярминкәсенә алып киттеләр. Бу урында эти-бабайлар абзар куйдылар, анда гриль ите һәм колбаса әзерләделәр, яхшы стакан шәраб белән бергә саттылар. Минем өчен бу минем эти туганнарым белән бергә булу, яхшы ит татып карау һәм төсле сода эчү, бразер, фонарь, балчык савыт-саба, квартал һәм бумбелли сатучы кибетләргә карау.

Икенче көнне без тагын Бадия Вечиягә Сант'Уго бәйрәменә бардык, масса, кечкенә йөреш, аннары тагын колбаса, икмәк һәм сода тәкъдим иткән әби-бабайлар кибетенә, бу шар белән ябылган кечкенә шешәдән коелды. эчке.

Раштуа алдыннан без Месинага 3 көн бардык. Без туганыбыз белән йокладык. Мин аңа берәз ошамадым: ул абзыйларына базардагы фермердан йомырка урлаганын, аны читкә алып китүен әйтте. Мин катехизмда белдем, сез урламаска тиеш. Кич белән без кызым белән сыннар ясаган әфәнде янына бардык. Генегмарт булу өчен, абыем миңа сатып алырга акча бирде. Кастрангиянең майланган өстәлендә мин туган күренеш булдыра алдым. Аспараг ботаклары һәм кайбер мамык кисәкләре белән мин чокыр ясадым. Кич белән мин майга баткан жаңгак кабыгы һәм Иисус Бәләбәй янындагы бау кисәгә белән ясалган ике шәм атмосферасына ошадым. Мишель абзый шулай ук идеяны югары бәяләде һәм мине бүләкләргә теләде: "Нтоя, ике алсу

грушаны кабыгы", һәм апам аларны үз караватлары астына алырга киттеләр.

Новарада берүзем йоклаудан туктагач, Раштуа новенасы вакытында мин күршем Антониетта белән Аннунсиата чиркәвендә иртәнге 5тә булган хезмәткә бардым. Чиркәү артында сакрист урындыкларны түләүле бирде. Без аларны өйдән алып кайттык. Кайткач, без инженер юучы хатын-кыз Каролинада булдык, ул иртә белән баскыч астында эшли иде. Ул вакытта ул Сан-Франческо фонтаныннан зур квартал белән су алырга, агач ванна тутырырга киткән иде. Ул әйтте: "Caùsi, монда көтегез, мин әфәнделәренең кичә печенье калганын күрермен, сез иртәнге аш ашый аласыз". Ул беркайчан да буш кул белән кайтмады. Мин Антониетаны чакырдым һәм без бразерны кабыздык. Каролина ашарга бүтән әйбер таба алмагач, мин кухняга каты икмәк һәм бер стакан "бумбелло" су алырга бардым. Дойли ясау өчен без 8гә кадәр туктадык, аннары сабуллаштык: Мин остаханәгә бардым, Антониетта аның өенә әнисенә булышырга китте, чөнки ул 8 абыйсы белән бердәнбер кыз иде.

Новарада гына мин үземне гражданин кебек хис иттем. Тури бабай янына баргач, мин аның тәрәзэләрен чистарттым, ул миңа "среа" бирде (киңәш). Мин тырнакны алырга бардым. Мин шулай ук энеләрем белән очрашачагымны сизгәч, аны бетерү өчен сатып алдым. Мин порошок итеп талкум порошогын кулландым. Хәсрәт: беркөнне мин аны йөземә калдырдым, проблемаларымны, кыйнауларымны, мыскыллауларымны кичердем. "Бу чүп өчен акча кайдан алдыгыз?". Мин әйттем: "Аның онын күрмисезме?". Шул арада күршеләр башка микрорайонга күченделәр. Беркөнне мине циркка барырга чакырдылар. "Минем акчам юк ..." - дидем. Алар миңа бурычка бирделәр. Көннең икенче яртысында диңгезчеләр тамаша белән ләззәтләнү өчен: трапезада маймыллар, кечкенә атлардагы балалар, филләр, клоуннар, моңа

кадәр күрелмәгән әйберләр. Кызганычка каршы, миңа 8 лир алырга туры килде.

Берничә көннән, мин Кастрангиягә барганда, Сан-Сальваторда мин классташның әнисен фермерлардан сатып алынган яшелчәләр тулы сумка белән очраттым. Ул миннән шәһәргә кире кайта аламмы дип сорады (вакыт менталитеты аркасында ул сумкасы белән майданга барырга оялды!). Мин ризалаштым, оч белән акча эшләргә уйлыйм. Кызганычка каршы, өенә авырлык белән килеп житкәч, ул мине дүрт борчак белән бүләкләде. Мин йөрәгемне югалтмадым. Мин Фантина ханымына дилли сату белән лира таптым. Мин картон Пиноккиос ясадым, аяклары һәм куллары бау белән хәрәкәтләнде. Кайбер балалар аларны берничә центка сатып алдылар. Тагын бер идея: ярлы балалар өчен көзгеләр. Мин барлар алдында ачык төсле конфет төргечләрен эзләдем. Шикәр кәгазе белән мин рамны кисеп алдым һәм бүтән центларны торгыза алдым. Ике айдан соң мин 8 лираны кире кайтара алдым.

Бабай, олы яшьтә булуына карамастан, астма һәм герния биш яшеннән булган, авылда үзен читкә алып китәргә тырышкан, чөнки кызы аның янына беркайчан да йөрмәгән. Ике жәй айында килене Мессинадан килгәч, ул яхшы иде: ул киemen юды һәм ел эчендә жыелган бар нәрсәне чистарту өчен өйне аударды.

Очрашкач, ул миңа: "Тәтешен хурлык, син ярлы картны пычрак итеп газапый алмыйсың", - диде. Кич белән мин отчет бирергә бардым, ләкин апа киленен тәнкийтәлде: - Ул гражданин, үзе теләгәнне үзе уйлый ала -. Мин жавап бирдем: "Сез дәрәс әйтәсез, мин сезнең чистартуны күрдем: сез хәтта сидекне кислота белән юдыгыз һәм ул тагын ялтырап китте." Бу вакытта ул миңа кыйнады, чөнки бу әйберләр турында сөйләшергә ярамый һәм мин жирәнгәч идем.

Көннәрдән бер көнне бабам миңа акча бирде һәм мин остаханәдәге кызлар сөйләшә торган җыр китабы сатып алдым. Күпмедер вакыт мин аны яшерә алдым, ләкин бер кичтә вакытым булмады һәм абзый, сизеп, ант итә башлады: - Хәтта бу ямьсез чүп, хәзер сез мыскыл итәсез -. Бу сүзләрдән мин аны аның йөзенә ыргыттым. Ул минем фетнәмне онытты, чалбар каешын төшерде һәм мине каты кыйный башлады. Миңа унөч яшьләр тирәсе иде, һәм ул хатынына бердәнбер тапкыр әйтте: - Мин ишеттем, бер ханым Италиянең төньягына китә, оныгыңны авылга озат һәм аны үзе белән эти-әнисенә жибәрә -. Шул мизгелдә мин үземне бәхетле хис иттем, хәтта кыйнаган газапларымны оныттым, аннары барып, уйланып үләнгә утырдым. Караңгылык төшә башлады, минем уйлавымча, төн күләгәсе агач ботакларына үтеп керде һәм елгадан салкын җил күтәрелде.

Мин жаңгак агачына таяндым һәм болытларга карап йоклап киттем. Мин бик күп хыялландым, күп төрле төсле төшләр. Йөземне жиңел җил каплады. Мин күзләремне ачтым һәм гаҗәп, мин һәрвакыт нәфрәт иткән жирне яраттым һәм беренче тапкыр аның йолдызлар нуры белән яктыртылганына гаҗәпләндем. Мин үземне бу ташлану халәтенә керергә рөхсәт иттем, кабат хыялландым. Серле сыеклык кебек бәхет минем тамчы тамчыга керде. Мин татлы бала түгел идем. Аякларым бөркәнде, чөнки алар агымның үткен ташларында йөргәннәр, ләкин бөтен тәнем, хәтта җаным, хәзер татлы һәм назлы булып күренгән бар нәрсәне нәфрәт итәргә күнеккәннәр. Ләкин мин ул кичтә кыска йоки искиткеч булганын һәм бүтән тапмавымны таныйм. Бәлки шуңа күрә мин аны әле дә хәтерлим. Кинәт минем җилкәмдә кул торды, Антония апа килеп, үз юлы белән мине кинәт уятты: "Әйдә өйгә кайтыйк. Килгәч, син абзыйның кулыннан үбеп аңа әйтерсең - зинһар, мине кичер -". Шулай булды.

Бу кичне мин калтыранып йокларга яттым, ул төнне йоклый алмадым һәм сәгатьне көннең көтүендә үткәрдем. Әгәр дә мин сизми торып

Йокыга китсәм, мин кинәт шалтырату яки аң селкенү кебек куркып калыр идем, бу миңа уяу булырга һәм газапланырга тиеш иде һәм миңа тынычлык бирмәде. Калган вакытны күзләрем белән үткәрдем, тән караңгылыгы стеналарга тартылган хайваннарны тикшердем, бернәрсә дә эшләргә көчем булмаганда, мин еладым һәм еладым. Ләкин бу моңсу елау түгел иде, мин сизми торган бүтән нәрсә иде. Икенче көнне мин лабораториягә бармадым, чөнки тәнем картага охшаган, ул бик яралган. Билгеләр сүнә башлагач, бер атнадан соң гына кайттым.

Sevenиденче бүлек - Эмилия

Якшәмбе көндөз мин кайбер дуслар белән балалар йортына бардым: монахинә безгә Инжилне яхшы итеп шаяртты. Бу сөгәтне бәхетле үткөрү нинди шатлык. Көннәрдән бер көнне ул безгә Месина епископының октябрьдә раслау өчен килүен әйтте.

- Бу Сакраментны теләсәгез, кулыгызны күтәрегез, шуңа күрә мин аны иң баш рухани Монсигнор Сальватор Аббадассага житкерә алам. - Нәрсә эшләргә белмичә, мин куркып кулымны күтәрдем. Берничә көннән мин zizìгә әйттем. Ул оялды: без әби эшләргә тиеш идек. Мин аңа почтальонның кызы, яшь укытучы Рина тәкъдим иттем. Без аңардан ничек сорый алабыз? Икенче көнне без аның өенә бардык, ул ризалашты. 1948 елның 9 октябрдә төштән соң мин дусларым белән Ана чиркәвенә бардым. Икенче көнне мин иртә белән әниемнең өенә кердем, ул миңа кечкенә йөрәкләр белән тукулган нәфис беләзек бүлек итте. Мин шатлана башладым. 11дә без чиркәүгә йөрдек. Епископ килеп Изге Масса бәйрәмен үткөрә башлады. Интервал вакытында без үзәк үзәккә тезелештек һәм ул безне бер-бер артлы раслады. Масса тәмамлангач, абыйлар хәтта әниләренә кофе тәкъдим итмәделәр. Алар аны "коммар" дип кенә каршы алдылар.

Хәтерлим, бала чагында, без Кастрангиядән кайткач, авылга килгәнче Коткаручыга багышланган часовня бар иде. Zizì бер мизгелгә туктады һәм көчле тавыш белән "эй әниләр, әй әниләр ..." диде. Бу дога дип уйладым. Олыгайгач, мин аның үлгән әнисен чакырганын аңладым,

чөнки зират часовня өстендә урнашкан иде. Мин беркайчан да зиратта булганым юк иде, чөнки zizi изгеләр бәйрәменә дә бармады. Мин белә идем, ул вакытта кешеләр Мисс Сигноринодан "Фуссаделло" дип аталган жирдә чәчәкләр сатып алдылар һәм якыннары каберен бизәү өчен диярлек йөрделәр. Бер тапкыр мин zizi тәкъдим иттем: "Нигә без дә әниң каберенә бармыйбыз?".

Ул гафу итәр, дип жавап бирде. - Әгәр дә сез аңа чәчәк китерергә теләмәсәгез, "әниләр - әниләр" чакыру файдасыз. - Бу сүзләрдән ул диярлек хәрәкәтләнде. Без хризантем сатып алырга Фуссаделлога бардык. Барлык изгеләр көнөндә мин Тури бабайны чакырырга бардым, безне "әниләр" каберенә алып барырга, минем өчен Роза әби. Күптән түгел минем бабам бу каберне яңадан торгызган, чөнки сугыш вакытында зиратка төшкән бердәнбер бомба аны юк иткән.

Башка сугышта жиңүем белән горурлансам да, уйларым көне-төне әти-әнием белән иде. Лабораториядә булганда үземне читкә алып китәргә тырыштым. Мин тегү белән ләззәтләнә башладым: жылкә такталарына эзерләдем, күмер тимеренә бәрдем. Тимер кайнар булгач, зур кызлар киём ясау өчен кисәкләрне тимерделәр. Аны тәнкыйтьләү өчен, ике тасма арасында тегелгән авырлыклар этегенә урнаштырылды. Мин аларны мылтык материалларын саткан әтиемнән алырга бардым. Алар чүкәч белән тигезләнәргә тиеш булган гранатлар иде. Кайчак мин хәтта бармакларымны тигезләдем ... Шул арада Орландо ханым олы кызлар өчен түләүле кисү курслары үткәрде. Мин еракта утырдым, ләкин дәресләрдән нәрсәдер аңларга тыңлый идем. Бервакыт абзыйлар Фантинага "коммар" һәм "чагыштыру" га барыбыз дип әйткәч, Новарага мөһим эшләр белән килгәндә йоклаган кешеләр. Бервакыт әби зизидан "Сезгә ничә яшь?" - дип сорады. Zәм zizi: - Күзләрем караңгыланды, хәтерләмим - (күрмәсәм, хәтерләмим).

Тури бабай очлары белән мин яшел тукыма кисәген алырга, юбка ясадым. Фантинага китү көне килде (жәяү ике сәгать). Без 4тә тордык.

Минем юбка киеп Zizini гажәпләндерәсем килде. Ул шулкадәр тар иде, мин йөри алмадым диярлек. Минем ижатымны күргәч, әйтә башладылар: - Без аны күтәрдек һәм хәзер үсә башлагач, ул оя кебек эш итә. Бу безне оятка калдыра. Iәм мин күрсәттем: "Мин моны алып китмим, әгәр шулай булырга теләсәгез, югыйсә, барасыз!" Ләкин йөрәгемдә "ничек мин шундый кыска юбкада йөри алам ..." дип уйладым. Барыбер без бара торган урынга килеп життек. Коммейер минем шундый матур юбка кайда ясаганымны сорады. - Sa figi illa - (ул үзе ясады) zizi жавап бирде. - Шуңа күрә без аңа берәр нәрсә тегәргә тиеш булсак -. Оя горурлыгы ...

Кайвакыт шәһәрдә мине кайгыга салган әйберләр күрдем. Эмилия саңгырау, бәлки йортсыз булгандыр. Көн саен диярлек ул мин яшәгән урам аша үтте. Әгәр дә ул берәрсен очратса, кулын авызына куйды. Кайвакыт кешеләр аңа икмәк кисәгә тәкъдим иттеләр, ләкин кайберәүләр рөхсәтсез рәвештә сыр кабыкларын бирделәр, аннары реакцияне күрер өчен яшерделәр: ярлы кыз ишек баскычында утырды һәм башын стенага бәрде. Көннәрдән бер көнне кибеткә барганда, мин сукуыр Антонионың көчле тавышын ишеттем. Шәһәр башында урнашкан абзыйдан ул сардиналарның килүен хәбәр итте. Бабам очыннан берничә лира калдырып, мин берничә унция сатып алырга балык базарына киттем. Төш вакытында мин мичне күмер белән кабыздым, сардинаны пешердем һәм шикәр кәгазенә салдым. Эмилия узуын күргәч, мин аңа бирдем. Ул аларга гажәпләнеп карады һәм миңа рәхмәт әйтер өчен берәз елмаеп жибәрде. Мин аның гадәти ишек төбәндә утырганын, башын стенага бәрмәвен, ләкин арык бармакларын авызына куюын күрдем. Ул көнне мин ашамадым: абыем минем инициативаларымны аңламасын өчен, мичне калган әмберләрдән чистартырга туры килде.

Анжела шул урам буйлап көндөзгә улы Нино белән йөрдә, ләкин ишарәләр белән сөйләште. Алар балалар йортыннан шорпа алырга

чиләк белән бардылар. Көннәрдән бер көнне Нино чиләге белән берүзе иде, минем өем янында ике малай аны тартып алып качтылар. Ул чалбарын тартып ала алмады. Ул эчке киёмсез иде. Мин оялып, аны киендерергә төштем. Мин беренче тапкыр ялангач кешене күрдем. Кайгы, абзыйлар белсәләр, бу жәнжал булыр иде.

Әти-әниемә жибәрелгән бик күп хатларның берсендә мин сәгать кулы теләген белдердем. Агостина ханымның Домодоссоладан килгән белгәч, мин аны күрергә бардым. Ул мине күрү белән мине кочаклады һәм әти-әнием жибәргән пакетны бирде. Мин аны ачтым һәм гажәпләндем, бармак кебек зур бөдрә, коңгырт бәрән мех күлмәге, сәгать шляпасы һәм сәгать тартмасы таптым. Ханым минем кулыма куйгач, мин шатланып калтырандым. Ул миңа савыгу өчен бер стакан су бирде һәм мин өйгә йөгердем. Икенче көнне минем абыем Новарага килгәч, бу мехны киеп йөрсәм, мине акылсыз дип уйлыйлар: шәһәрдә беркемнең дә андый әйберләре юк иде. Барыбер горурлык белән кидем. Кечкенә сәгатькә һәркем игътибар итсен өчен, жиңемне артка борыр идем. Мин еш кына аркан бирдем, шуңа күрә кыска вакыт эчендә ул өзелде. Кастраниягә барып, миннән вакыт сораган картлар белән таныштым. Начар тәэсир калдырмас өчен, мин хәзер төзәтелмәгән ватылган сәгатькә карадым һәм аны жылләтергә онытканымны әйттем. - Бик зур рәхмәт -. Алар мине сәламләделәр һәм сәяхәтләрен дәвам иттеләр.

Дусларым белән чагыштырганда мин кечкенә һәм нечкә идем, алар барысы да "үсеш алды". Хатта әнием zizi сорады, мин Роза апам кебек "үсеш алдым". Ләкин Zizi өчен бу әйберләр турында сөйләшү тыелган иде. Ул минем тормыш турында барысын да белүемне белми иде. Alwaysәрвакыттагыча фетнәчел, мин аңа "мин тукланмыйм", - дидем. Ул: - Нәрсә әйтәсең? Без сезгә һәрвакыт ярдәм иттек. Бер көнне кич Кастраниядә йокладым һәм үземне авырттым. Мин салкын тирдә идем. Ахыры дип уйлап, мин дога кылдым, еладым һәм караңгыда

берничэ тамчы кабырга чыктым. Theyэм алар эйттелэр: "Өгэр сез тагын бер тапкыр торсагыз, мин сезне кыйныйм!". Бэлки Тиндари Мадонна мине яклагандыр. Мин салам матраска кире кайттым һәм йокладым. Икенче көнне Новара Мисс Ассунта лабораториясендә мине гадәттөгечә начаррак күрдө. Официант кофе һәм сөтне һәр иртә кебек тостлы кисәкләр белән алып кайткач, ул миңа да тәкъдим итте.

Сигезенче бүлек - Карлыгачларның очуы

Новарада күп вакыт үткәреп, тормыш үзгәргән кебек тоелды: бәлки мин Тури бабай янына барганга һәм аның белән төштән соң өзлексез сөйләшкәнгәдер. Ул миңа үзенең тормышы һәм кайчандыр яшәве турында күп хикәяләр сөйләде. Моннан тыш, Новарада яшәү миңа шәһәрдә булган мөһим вакыйгаларга шаһит булырга мөмкинлек бирде. Барыннан да бигрәк, зур дини функцияләр, йөрешләр, чукындырулар, раслаулар, ләкин туй йолалары барыннан да бигрәк мине дәртләндерде. Ул вакытта туйлар кич белән билгеләп үтелде, мин һәрвакыт диярлек Сан-Никола чиркәвендәге дусларым белән карарга йөрдәм.

Бер көнне кич белән ак күлмәкле кәләшнең әтисе озатканын күрдәм. Кар кебек ак, ул курчакка охшаган, ул бик матур иде! Кармелина Филиппога өйләнгән. Мин тулысынча кызгандым һәм хыялландым: "кем белә, бер көн минем белән дә булырга мөмкин ...".

Ул көннәрдә мин сәер хисләр кичердем, һавада яңа һәм сәер нәрсә бар иде, минем хисләрем бар иде. Мин тынгысыз идем һәм гадәттән тыш вакыйганы көттем. Чынлыкта бу вакыйга озакка сузылмады. Төш

вакытында почтальон гадәттә килә иде. Июньның бер көнөндә мин аның кычкырган тавышын ишетәм: "Кампо, почта бар". Мин хат алдым, ул килде ... Домодосола! Ана апасына хат язган.

Мин аны кинәт ачтым, аны ерып диярлек укыганчы, мин гомерем буе көткән яңалыклар булды: 12 сентябрь тирәсендә әнием Сицилиягә мине алып төньякка алып китәр иде! Хәзер мин яшь ханым идем, киләчәк мине көттә һәм миңа эш табарга туры килде. Минем апамның нинди реакция булачагын белеп, акыл белән, мин хәреф диңгезе булган савыт төбенә яшердем: zizi аны укыган булса, мескен ... Кайвакыт Мичерилло абзый, булмаганда подъездларда эшләп, Новара кибетенә килде. Кайвакыт ул zizi белән килде һәм, куркып, әйтте: "Әниең күптән язмады, аңа нәрсәдер булгандыр ...". Мин, киресенчә, бүтән хат килеп житәр дип курка идем. Беркөнне, чынлап та, бер кеше килде, ләкин, бәхеткә каршы, Сицилиягә сәяхәткә бернәрсә дә кертмичә. Summerгәй минем өчен әкрән генә китте, мин бу аяныч көтүнең бетүен көтә алмадым. Эш миңа уйларга һәм әни килгәнче вакыт үткәергә ярдәм итте. 15-нче августта Фараз бәйрәме өчен барлык кешеләр үзләренең нәфислеген күрсәтергә теләделәр, лабораториядә гадәттәгечә күбрәк эшләргә кирәк иде: күп хатын-кызлар яңа күлмәкләрен күрсәтергә теләделәр. 13 август үз киemen тегә алган эшчеләргә багышланды.

Мин zizidән дусларым белән тигез булыр өчен тукуманы сатып алырга куштым. Ул ризалашты һәм мин зәңгәр төсле дизайнлы арзан беж тукуманы сайладым. Семинардагы яшь ханым аны минем өчен кисеп алды һәм олы эшчедән миңа тегәргә булышуын сорады. Кичә көнне минем башкалар кебек яңа күлмәгем бар иде.

Фантинадан килгән кайбер танышлар да бар иде. Аларның берсе минем танылган кыска юбкамы күргән иде. Ул тукума кисәген алып килде һәм zizi сорады: "Сезнең сеңлегез миңа күлмәк ясарга тиеш, ул аңа бик оста!". Мин аның үлчәмнәрен алдым. Мисс Ассунта клиент

өчен ясаган модельне истә тоттым. Мин аны кисәргә һәм сынап карарга берәз вакыт сорадым. "Ярар, тукымалар берәз авыр, көзгә яраклы. Мин 20 сентябрь тирәсендә килермен."

Шул ук вакытта лаборатория кызы Кармелина барлык дусларын туена чакырды, бер сентябрь кичен Матрица чиркәвендә бәйрәм итте. Zizi рәхсәте белән мин тантанага бардым. Кунаклар арасында Домодоссоладан бер ханым бар иде, ул үзенең якынлашып китүен игълан итте: "Концеттина, сезнең көннәр Новарада санаулы. Сезнең әниегез тиздән сезне алырга килә."

Бай ризыклардан соң мин бәхетле өйгә кайттым. Көннәр үтте һәм Тиндари фестивале 8 сентябрьгә килеп җитте, ул елны елга аша үткән бик озын маршрут беренче тапкыр каты һәм чиксез күренмәде, мин очкан кебек тоелды. Кастрангиягә кайткач, мин ziziгә берничә көн торырым, уйлап чыгарылган сылтау белән лаборатория 12гә кадәр ябык булыр дип хәбәр иттем. Ул көнне иртән йөрәгем тетрәнде. Күршегә алып барыр өчен берничә инжир алдык һәм Новарага юл тоттык. Ярты юлда мин әниемнең ерактан качыр юлына төшүен күрдем. Мин аңа таба йөгердем һәм кечкенә кулларымда булган бар көчем белән аны кочакладым. Zizi кычкыра башлады: "Нигә кинәт килдегез? Концеттинаны алып китә аласызмы?" "Әйе - әни җавап бирде - без өч көннән китәбез". "Булмый, сез Фантина ханымына күлмәк әзерләргә тиеш". Бу мине тоткарлау өчен тагын бер сылтау иде. Ул өзлексез кычкырды. Мин бармак белән күккә кагылдым. Минем бердәнбер үкенечем Тури бабай янына килә алмаган булыр иде.

14 нче кичтә без кичке аш ашадык. Zizi әниемне мыскыллау өчен авызын ачты: "Ничек син аны миннән алып китәргә батырчылык итәсең, йөрәгең юк, мине артык газаплайсың, мин сине апа дип санамыйм." Мин Мичериллоны беренче тапкыр күз яшьләре белән күрдем. Аның агач кебек тупас һәм каты кабыгы астында, күрәсең, кешелекнең

кайбер тамчылары төрмәдә калган. Мин, мәрмәр кебек салкын идем, бөтенләй кузгалмадым.

Мин төнлә күз кысып йокламадым, меңләгән уйлар бер-беремне хаотик рәвештә куып жибәрделәр һәм мин иртә белән килүен көтә алмадым. Ана таксига "cauzi i lupi" кушаматлы эфәндебән (бүре чалбар) заказ биргән. Таң аткач, без картон чемоданына кадәр кагылдык һәм абзыйларыбыз белән хушлаштык. Киткәч, апам бүлмәдән елап, чәчләрән түбәнәйтеп, үзен әниемнең аякларына ыргытты, ялварып: "Хәзер мин үз-үземне үтерермен, һәм синең вәжданыңда калганы булыр. Тормыш! Зинһар, сез моны теземнән сорыйм - ул әйтте - мин ярлы хатын, ялгыз һәм ялган ир белән хайван кебек мөгамәлә итәм, мине беркем дә яратмый. Сеңлем, мин сездән аны алып китмәвегезне сорыйм. мин, шәфкать күрсәт, син мине ялгыз калдырырга хакың юк, ул безнең арада чәчәк кебек үсте, хәзер рәхмәт юк! "

Чәчләре чәчсезләнгән һәм йөзе пычрак белән тамган, ул бөтен галәмне сүгенеп жиргә бәрелгән. Минем әнием сеңлесенең куркыныч булып китүен һәм акылын югалтуын аңлады, түземсез иде. Ләкин ул хәрәкәтләнмәде, кызгану хисенә юл куймады, аның алдауларына чукрак иде, ерактан карады һәм драмасының бетүен көттә. Минем апам әниемнең каты булуын аңлагач, безнең соңгы саубуллашудан баш тартып, бүлмәсенә ашыкты. Кинәт без киттек, ул урам сүгенүенә кайтты, без киткәч, аның кысылганын күрдек, ул кечкенә кара туп булып, ташлар белән кушылган. Бәлки, мин аңа карата рәхимсез булган идем, балалар гына була ала, ләкин хәтеремдә, әнием кулы белән сакланган өеннән киткәч, ул минем күземнән юкка чыгачагын күргәч, бөтен ачуым кинәт мэхәббәткә әйләнде. һәм мин аңа карата кызгану хисе кичердем (соңрак берничә ай аның урамда мин үлгән кебек елаганын белдем).

Пиазза Бертоламида такси ишекләре ачылды. Тәрәзәдән мин шәһәр ахырына кадәр күргән һәркемгә кул селтәдем. Сәяхәт вакытында мин йөрәгемдә панорама белән күз алдымнан әкрен генә читкә киткән илне күзәттем, без диңгезне күргәнче озак тынып калдык. Хәзер мин Новарадан бик ерак идем! Каршы уйлар минем күңеләмдә сугышты, мин аларны контрольдә тоталмадым, аннары әни мине кайгыртып, безнең килүебезне кисәтеп уяндым. Аннары мин алып барган моңсу тормыш аркасында мин бик озак нәфрәтләнгән илне бик яраттым. Виглиатор станциясендә зур буталчыклар булды, безнең кебек күпләр картон чемоданнары һәм башка сумкалары белән төньякка китәләр.

Диңгездән нечкә жыл килде һәм мин тозның иреннәрен сиздем. Мин беренче тапкыр сизгән матур хис. Без поездны ярты сәгать көттек. Минем өчен бу яңа һава иде. Кешеләр популяр җыр башкардылар "Профессор, әйтегез әле беренче, тавык яки йомырка." Барысы да континенттагы бәйрәмнәрдән кайттылар. Мессинага килеп җиткәч, мин паром көймәсенә утырган вагоннарны гажәпләнеп күрдем. Сентябрь уртасы иде һәм бу зәңгәр күктә бугаз өстендә меңләгән йоту әйләнде. Очулары белән алар минем хыялымны бизәделәр: ниһаять, гаиләм белән яшәргә кайтырга. Мин Аллаһыны шул якты фонның үзәгендә күрергә тырыштым, аны күрмәсәм дә, аңа кечкенә жаным төбеннән рәхмәт әйттем. Санаулы сәгатьләрдән соң без Римга төштөк, тагын берничә сәгать көтеп, Миланга поезд, анда Домодоссола өчен поездның тагын бер үзгәреше булды. Бу төш иде. Бу поездда әнием үзә белгән берничә кешене сәламләде. Барысы да кайдан һәм аның белән кызының кем икәнлеген сораштылар. Алар аның бүтән кызы барлыгын белмиләр.

Мин пейзажны күзәттем: Маггиор күлен һәм утрауларны, аннары тауларны гажәпләнеп күрдем. Шәһәрнең таулар белән уратып алынган үзәнлектә булуын белеп, без килгәнче күпме вакыт сорадым. Без Домодоссолага иртә белән килеп җиттек. Күк соры иде, урамнар да

караңгы буялган кебек иде, кешеләр жиргә карап тәвәккәл адым белән йөрделәр, хәтта киёмнәре дә караңгы иде. Вокзалда эти безне ике ел элек Сицилиядә күргән энем белән көтә иде. Сәю һәм кочаклау. Өйгә кайткач, тиздән минем шәһәр булып китәчәк урынны табарга тырыштым. Мин өй тәрәзәләрен санадым, ләкин алар шулкадәр күп иде ки, мин исәпләүләремне югалттым. Тәрәзәләр бик күп, бер-берсенә өстендә бик күп йортлар бар иде. Алар шулкадәр биек иде ки, минем күзләрем күктә югалды.

Мин башымны әйләндердем. Меңләгән сораулар башымда күмелде, килеп түземсезлек белән бара. Сәяхәт вакытында мин бер сүз дә әйтә алмадым. Аннары өйдә сеңелләремне күргәч, мин тагын бер сюрприз кичердем, аларны фотолардан гына искә төшердем. Тагын бер сюрприз - линка, кран һәм газ плитәсе булган кухня (Новарада өйдә су юк иде һәм без агач белән пешердек). Кич белән Комаре Гразия кызы Катерина белән кунакка килде. Хәтта күршеләр дә минем белән очрашырга теләделәр. Икенче көнне кич мине эти кинотеатрга алып китте. Соңгы көнгә кадәр гомеремнең иң матур кичләренең берсе. Ниһаять, мин әтием белән булдым, аны яратканчы, юк эти яраткан кебек, хәзер мин аңа сокландым һәм, ниһаять, беренче тапкыр үземне аның принцесса кебек хис иттем. Кыскасы, мин үземне болытлар өстендә йөргәндәй хис иттем, галәмнең бүтән ноктасына төштем.

Тугызынчы бүлек - Күккө ишек

Сицилиядән китәр алдыннан, эни мине мекта эш таба алды һәм ике көннән соң мине озатты. Без иртә белән өйдән чыктык: Бу хәбәр мине бик дулкынландырды.

Подъездда мине Тильде мисс каршы алды, ул миңа елмаеп жибәрде һәм мине кулыннан алды, ягымлы һәм дус хатын. Тилде миңа Милан телендә әйтте: "Сәлам бела туса (кыз), килегез, сезне минем белән эшләүче кызлар белән таныштырам: Нелла һәм Терезина. Аларның тәжрибәсе күп, алар сезгә эшләргә өйрәтәчәкләр. Әгәр бар икән проблемалар - ул өстәде - сорарга оялмагыз ". Шуңа күрә күз ачып йомган вакытта мин үземнең яңа эшем белән таныштым.

Мин инде үземне олы итеп хис иттем һәм Бела Туса тормышындагы бу үзгәрешне билгеләргә, аның периоды беренче тапкыр килде. Ул бу тема турында күп белми иде, ләкин Новарадагы олы дусларыннан ишеткән хикәяләреннән ул шулай итеп яшә хатын-кызга әверелүен аңлады. Ул хатын-кыз булу өчен бу сигналга мохтаж түгеллеген аңлады: ул инде өйрәнгән, белгән һәм яраткан бар нәрсә аркасында иде. Ул инде куртиляр түгел иде һәм күбәләккә метаморфоз кичерде.

Ул ерактан килде һәм берничә минуттан ул бер дөнъядан икенчесенә күчте. Ул үзен ялгыз тапты һәм моның белән бик горурланды.

Шул арада мин яңа эш белән таныша башладым. Ул вакытта мех ягы пальтога бәйләү өчен кулланылган. Тире губка белән сугарылган һәм ахыр чиктә аларны төрле яклардан тартып агач тактага кадаклаганнар. Сицилиядәге лабораториядә киём төбенә куярга кирәк булган әйберләрне искә төшердем. Монда да бармакларда чүкеч бар иде. Әгәр дә берәз кояш булса, аларны урамдагы бакчада киптерделәр, шуңа күрә мин кыйммәтле Фарсы бәрәнән, төлке, минк һәм тычкан-мускул тиреләрен саклаучы булырга тиеш идем. Мин алар турында кайгырткан вакытта машиналарны һәм үткән кешеләрне карарга яраттым. Мин хәтта машинаның эскиз төтенен сулап, шул шәһәр исенә сеңдерергә тырыштым, саф һавада үскән кечкенә кыз өчен яңа һәм исерткеч. Шәһәр минем карашымнан узып китте, мин хәтта вакытны югалттым. Минем эти миңа көннең сәгатьләргә бүленүен аңлатты, ә Кастраниядә яшәгәндә мин кояшның чыгуын һәм кояш баюын белә идем. Кайвакыт мин тире турында кайгыртканда, өске каттагы олы яшьтөгә ханым миңа аралашырга килә иде. Ул каты Пьемонтта сөйләште һәм мин берни дә аңламадым: "Нинди матур шаяру, син кайдан киләсең? *Cuma ti se ciamat* (исемең ничек?)." Мин үзгәрәм. "*Ti mi carisat mia* (аңламыйсыз?)". Терләре корыгач, Тильде мисс үзләренә заказ биргән тегүче хатын-кызлар өчен муен формасын кисеп алды.

Акрынлап мин фриселлина паддерын, аның әйләнәсен, аннары асфальтны куярга өйрәндем. Мөмкинлекләрем аркасында мин атна саен кесә акчаларын ала башладым һәм тиздән мине пенсия билгеләренә туры китерделәр. Мин үземне олырак хис иттем. Лабораториядә радио бар иде: мин җыр тыңларга яраттым. Суыткычлар ул вакытта гадәти булмаган, ләкин яшь ханымның боз тартмасы булган, ул шәһәр урамнары аша арба белән үткән бер эфәнде биргән боз блоклары белән тутырылган. Мондый чиста су эчү

минем өчен яңа иде. Арзан агач мич өйне жылытты. Аның телефоны юк иде, ләкин клиентларга шалтыратырга кирәк булганда, ул мине берничә апасы булган төзелеш компаниясе хужасы апасына жибәрде. Шулар арасында, очраклы рәвештә, мин аны беренче тапкыр күрдем ... Ләкин бу тагын бер хикәя, минем вакытым һәм теләгем булса, соңрак сөйләрмен.

Өйдә мин яхшы ашадым, кичен без таш түбәләре, матур тәрәзәләре булган кибетләр белән шәһәр үзәгенә барырга чыктык. Шимбә көнне мин әнием белән үзәкнең яхшы өлешен биләгән базарга бардым, көндөз эштән киткәч. Миңа пальто ясау өчен тукымалар сатып алдык. Аны тикшерделәр. Мин аны Раштуа көненең тән уртасында әйберләремне бәйләп ачтым. Кыскасы, бәхетле тормыш.

Карнавал килде. Яңа ел алдыннан Галлетти театрында безгә якин гаилә белән катнаштык. Фосфоресцент утлар пьесалары арасында маскарад тупларын күрү хыял иде.

Киләсе шимбәдә торгач, нәрсәдер дәрәс булмаган. Мин еладым, чөнки әнием миңа Сан Пеллегрино магнезиясен бирмәгән. Аның туганы Мартигнийдан килде. Ул безнең белән төшке аш ашады. Көннең икенче яртысында мин үземне сәер хис иттем, минем бәхетем беткән кебек иде. Эти туганын поездга озатты, аннары без ашадык.

Без ул кичкә сәяхәткә чыкмадык. Эти әнигә: "Мин бардагы дусларыма кунакка барам", - диде. Төнгә 10лар тирәсендә ул өенә кайтып, алсу йөз белән селкенде, күкрәгендәге көчле газап белән. "Тереза, миңа ромашка яса." Эти караватта газәпланып торганда, мин 50 метр ераклыктагы табибны чакыру өчен апам белән йөгәрдем. Ул шунда ук килде, ләкин ул вакытта эти яшәүдән туктады. Соңрак без аорта ярылганын белдек. Барыбер эшләргә бернәрсә дә булмас иде, эти күк ишегеннән атланып күккә очты. Бу 1951 елның 17 февралә иде. Төне буге мин әтиемнең ярдәмсез гәүдәсенә карап тордым. Минем баш

эйлэнде, мигрен һәм баш эйләнү катнашмасы, мине бөтен бүлмә нәфрәтлэнгән бүлмәдән алып китте диярлек, чөнки алар гаделсез үлем шаһиты иде. Мин Домодосолада мине көткән эти һәм аяусыз язмыш турында уйлаудан туктамадым, күзләремнән яшьләр чыга алмады, чөнки алар елаудан киптеләр. Мин киткәндә Ходай күз алдыма китергән, Месина бугазы өстендә якты нурда, ул үзен кайда яшерде? Нигә ул безне ташлады? Нигә ул мине шулай алдады? Нигә хәзер мин этиемне тапкач, ул мине мәңгегә алып киттеләр? Бу фажиға нәрсә иде? Хәзер Домодосоладагы Алла башка, ерак, чит кебек тоелгач, ул караңгылыктан ясалган, аңлаешсыз һәм үтеп булмый торган, ачы, мин бүтән ышаныргамы, яисә калган көннәремдә санга сукмаган Алла. Төннәр һәм төннәр караңгылыкта күзләремне кысып күзәтеп тордым, көн килү белән барысы да элеккегә хәленә кайтыр дип өметләндем. Бу газаплы көннәрдә, минем гаиләм белән явым-төшем кырында, мин күкнең кечкенә кызлар өчен урын түгеллеген аңладым.

Шул төннәрнең берсендә, иртә белән мин егылдым һәм газаплы йокыдан соң татлы төшкә баттым: үземне күлдә таптым, аннары эти миңа күзләре һәм йөзе белән күк нурына чумды. Хәзер аның йөзе газапланмады һәм тагын матур иде. Ул миңа татлы елмаеп, кулымны алды, кочаклады һәм минем белән сөйләшә башлады. "Минем балам - ул әйтте - мин сезгә хәзер әйтәсе килгән нәрсә - минем мэхәббәтем, мин сезнең өчен теләгән барлык яхшы яклар. Хәлләр бер-беребезне белмәвебезне аңлата. Сезнең үскәнегезне күрмәвемә үкенәм ..." .

Кайвакыт мин бу хыял һәм соңгы сәяхәтем турында уйлыйм, Ходай мине кайчан чакырачагы турында уйлыйм, күк ишеген кичкәндә эти мине көтеп торачак, ул мине кичкә кадәр киенгән кебек киендерә. кино: аның белән бер-беребезгә әйтер сүзләребез күп, без февральнең салкын төнөндә өзелгән сөйләшүне мәңге дәвам итәргә тиеш. Соңгы сәяхәтемне башлау иң яхшы юл булыр дип уйлыйм.

Әни дүрт баласы белән өметсезлектә калды һәм пенсия юк иде, чөнки эти гади кеше иде. Дөнъядагы барлык салкыннар һәм бөтен газалар безнең ярлы эмигрант гаиләбезгә төште.

Landиребездән ерак, тормыштан ерак, без чүл жиле белән тартылган ком бөртекләре идек.

Әни үзен һәм бөтен жанын югалтты. Ул буш кабыкка әйләнде. Аның гөүдәсе агач кисәге кебек контрактланган, ул беркайчан да арынуны туктатмаган һәм югалган карашы, алсу һәм сүзсез йөзәндә, берничә минут ерак ноктага, әтисенең каберенә таба торды. Ул онытып булмый торган арбага охшаган. Мин аның егылып, өметсезлеккә баткан мизгелен сиздем. Мин аны селкетергә тырыштым, аның белән сөйләшергә сөйләштем. Искиткеч, рольләр бөтенләй кире кайтарылды: кыз әнисен юатты, хикәяләрен сөйләп, аны иреннән башка тормышка әзерләргә һәм онытырга булышты. Мин, олы кызга, әле 15 яшь тулмаган идем.

Кичке аштан соң мин тагын берничә центнер акча эшләп кайттым. Мин өмет ялкынын сакларга тырыштым. Ахырда, әнием, белмим, бәлки, өметсезлек көче белән, бер елау белән икенчесе арасында бөтен дөнъяны аның жылкәсенә алды һәм әкрән генә тегүче булып кайтты, берничә юбка тегеп, күлмәк киде.

Ун бүлек - матур туса

Шул ук елның май аенда энем кызамык белән авырып китте, мин дә аны бала чакта контракт ясамаган идем. Мин караватта әниемнең ишекне ачканын ишеттем. Кемдер ишек шақыды. Аннары мин zizi һәм Мишелло тавышларын ишеттем. Мин борчылдым: элек мине Домодоссолага әти-әниемне күрер өчен алып китмәгәннәр иде, хәзер күрсәттеләр. Алар бер атна чамасы тордылар, аннары берәз күңелсезләндем, чөнки алар белән Сицилиягә кайтырмын дип өметләндем. Ноябрь аенда кара белән чикләнгән хат килде. Ана куркуга төште һәм аны ачкач кулы калтыранды. Мин аның елаганын күрдем: zizi Тури бабайның үлемен игълан итте. Алар аны 8 ноябрьдә Бордоноро авылында үле дип таптылар. Ул 87 яшь иде. Киләсе елда тагын да зуррак өметсезлек булды, очраклы рәвештә тикшерүләр эксгумация вакытында табылган тамак кулъяулык белән боеп, үлем сәбәбенә китерде. Теинаять хатын-кыз абыйсы, авылдагы күршеләре белән 11000 лир пенсиясен урлау өчен кылынган. Соңрак ул 24 ел төрмәдә утырды һәм катлаулылыгы өчен 12 ел хезмәт итте.

Мин моңсу булып калдым. Аз акча белән без 5 кеше белән бара алмадык. Мисс Тилде миңа эштән азат ителергә киңәш итте, шуңа күрә мин эш белән тээмин итү офисында теркәлергә мөмкин. Мин еш эш бармы-юкмы дип тикшерергә бардым, ләкин өмет аз иде. 53 апрельдә мин аларның кайбер кызларны заводка эшкә алганнарын белдем. Аларга кирәк түгел, әтиләренең эше бар иде. Шуңа күрә мин офиска протест белдерергә бардым: миңа башкаларга караганда күбрәк эшләргә кирәк иде. Май аенда мин ниһаять заводка кердем, анда алар эластик полосалар, аяк киеме, тасмалар һәм электр чыбыклары өчен трубкалар житештерделәр. 6-13 һәм 13-21 атналык сменалар белән авыр эш. Интервалларда мин хезмәт хакымны тулыландыру һәм әниемә жиңеллек бирү өчен мехка бардым.

Август килде. Каникул өчен Комаре Гразия Сицилиягә олы әнисенә кунакка барырга тиеш иде. Мин шулай ук кызым Катерина белән китәргә булдым. Без поезд белән Миланга, аннары Римга киттек, анда төнлә килеп життек. Сицилиягә поезд өчен берничә сәгать көтәргә туры килде.

Вокзалда без берничә авылдашны таптык, һәм алар арасында Новарадан килгән Сальватор Фурнари актеры, исеме хәтерләмәгән солдат. Гразия ханым эскәмиядә ял иткәндә, Катерина белән мине сәяхәткә чакырдылар. Алар безне Пиазза Эседрага мотарелло ашарга алып киттеләр. Мин яңадан терелә башладым кебек.

Инде күп кеше жыелган поезд килеп житкәч, Гразия ханым ике капчык белән утырырга ашыкты. Поезд бөтенләй туктамаган һәм ул трассаларга егылган. Катерина, мин һәм бөтен халык Мәңге Атага кычкырдык, без аны күкрәкләр белән тулы, ләкин могжизалы рәвештә тере. Ул больницага озатудан баш тартты. Бер сәгатътән соң поезд китте. Көн уртасына кадәр без Терме Виглиатор станциясенә килеп життек, һәм безне Новара Сицилиягә алып барган автобуска утырдык, zizi һәм Micherillo кунаклары.

Алар безне хөрмәтле кунаклар итеп каршы алдылар. Өчөбез дә ул төнне караватта идек, Катерина белән без күз кысып йокламадык. Гразия ханым авырту белән тулды. Шул ук төндә көтелмәгән вакыйга булды: кайбер егетләр безне гитара һәм скрипка белән серенада иттеләр, ләкин Мичерилло абзый, ачуланып, аларны кача.

Катеринаның әнисе бөтен вакытын диярлек караватта үткәрде. Ул ун көн эчендә ике тапкыр гына карт әнисенә кунакка чыкты. Көннең икенче яртысында мин сыйныфташларымны, лабораториядәге дусларымны кунакка бардым. Беркөнне мине кочакларга килгән сыйныфташымны да күрдем. Ул кулында велосипед тотты, мин аңардан мине алып китүен сорадым. Ул вакытта Новара велосипедта бер кызны да күрмәгән иде. Моны белгәч, zizi мине мыскыллады: "Син ояга әйләндең, мин андый әйберләрне беркайчан да күз алдыма китермәгән булыр идем."

Домодоссолага кайткач, Гразия ханым сәламәтләнү өчен көрәшә иде. Бу көздән соң, артроз авыртты. Ул гаиләсе белән берәр мәжлескә барганда гына кыю булды, мине дә чакырдылар.

Мин заводта һәм фурьерда эшкә кайттым, ләкин миңа яңа тәжрибә кирәк иде. Беркөнне Сан-Гервасио һәм Протасио мэхәлләсендә булганда, Дон Джузеппе Бенетти миңа берничә сорау бирер өчен килде. Мин аңа бөтен кайгыларны сөйләдем. Ул мине дәртләндерде

Һәм әйтте: “Якшәмбе көндөз ораториягә килегез. Анда сез католик хәрәкәте президенты Сигнорина Германаны табарсыз, ул сезне кызлар белән таныштырыр һәм сезгә бик күп киңәшләр бирер. ” Мин шунда ук үземне иркен таптым: берәз оялчанлык белән дуслаша башладым. Мин сөйләшергә белмичә курка идем, ләкин Алла ярдәме белән мин беренче авырлыкларны жиңдем. Мин ассоциация газетасына нигез салучы Армида Бареллига сокланып укыйм: аның ярдәмендә минем тормышым яхшырды. Завод сменасы рөхсәт иткәч, мин иртәнге массага 7дә бардым, анда мин Дон Бенетти белән таныштым, ул мине рухи директоры дип саний. Якшәмбе көнне мин чиркәү каршындагы яхшы матбугат стендында бер сәгать үткәрергә тәкъдим иттем. Соңрак мине ACLI советына кушылдылар. Бу бурычлар белән мин үземне мөһим һәм үтәлгән итеп хис иттем.

Заводтагы хезмәттәшләрем мине зур дип санийлар, ләкин мин үземне уңайсыз хис итмәдем, чыннан да, алар өчен дога кылдым һәм сменаны башлар алдыннан үзгәрү бүлмәләрендә тупас сөйләшкәндә кире шалтыраттым.

Унберенче бүлек - Фарфор йөзе

Бер жэй якшәмбе көнне Германия Католик Акциясе президенты тауларга сәяхәт оештырды. Кечкенә акча калгач, мин сәяхәт бәясен түли алдым. Автобус белән Гоглиога, аннары кабельле машина белән Альп Деверога, аннары жәяүләп Крампиолога килеп життек. Чәчәкләр белән капланган тауларның матурлыгы турында уйладым: рододендроннар, күбәләкләр, кыргый орхидалар. Зәңгәр жиләк. Таш түбәләре һәм агач тәрәзәләре булган кабиналар, тәрәзәләреннән ачык кызыл һәм алсу алсу геранийлар эленгән. Мин Германнан юлның кайда беткәннен сорадым. "Без арыгач, тутырылган төшке ашка тукталырбыз." Төнге 1ләр тирәсендә без таштан үзәнгә таба агып торган чиста су эчәргә туктадык. Ашаганнан, дога кылганнан һәм жырлагач, без кире сәяхәткә юл тоттык. Мин шатланып калтырандым: Мондый матур көнне беркайчан да үткәргәнәм юк иде. Өйдә мин әнигә барысын сөйләдем һәм аның елмаюын күрдем.

Новара Сицилиядән бер дустымнан хат алдым: ул Домодоссолада эш эзләвен сорады, шуңа күрә без очрашыр идек. Мин бик аптырадым, ләкин кемнәндер миңа гашыйк булуына мин бик шат идем. Домодоссоладан бер малай да бар иде, ләкин мин аны яратмый идем: иртә белән ул граппа атты һәм һәрвакыт кызыл яңаклары иде.

Иртәнге уйланулар миңа монастырьга юл күрсәттеләр, ләкин шул ук вакытта миңа балалар ошады һәм гаилә кору идеясе. Мин үземне Алла ихтиярына ышанып тапшырдым, якшәмбе төштән соң ораториядә

дусларым белән атналык катехизм бурычларын планлаштырдым. Кайбер якшәмбе көнне без күрше шәһәрләр ораториясенә бардык. Автобус сәяхәте мине борчыды, ләкин кыюлык кечкенә газапларны жиңде.

1954 елның 1 маенда ACLI һәм оратория сәяхәт оештырдылар: иртән Мадонна ди Оропа изге урынына хаж һәм төштән соң Биелладагы Мактаулы Пасторның митингы. Мин беренчеләрдән булып минем дустым һәм аның егете Пирино белән бергә язылдым. Яшьләр белән тулы 2 автобус китте. Алар арасында оялчан чөчлө малай, мин аны каядыр күргән идем. Бу ул иде: мин мех клиентларына шалтыратырга барган төзелеш компаниясә эшчәсе. Пирино аны миңа таныштырды: ул аның туганы. Көндөз ул миңа беркайчан да карамады. Өйгә кайткач, мин әниемә бу турыда сөйләдем. Икенче көнне кич белән мин аны беренче каттагы бүлмәнең кечкенә балконы астында күрдем. "Әни, әни, килеп кара: Биеллада мин очраткан малай бар". Sheәм ул ярты елмаеп: "Ул сезнең белән йөрешүе күренеп тора." Икенче көнне кич, күрше белән чыгып, аны минем алдымда таптым. Ул оялып безнең белән килә аламы дип сорады. Бераз билгесез кабул иттем. Без бу һәм теге турында сөйләшәп бозны боздык. Заводта көндөзгә смена беткәч, ул мине өенә озатты. Бер көнне кич белән мин аны әнисе белән таныштырыр өчен алып килдем, ул аны бик яхшы каршы алды. Буш вакытта ул ораториядә катнашкан. Аннары малайлар һәм кызлар аерылды, очрашу ахырында гына алар очраша алалар. Без шулай ук ACLI очрашуларында булдык.

Минем әнием, Сицилиядән килүенә карамастан, бер-берсен яраткан ике малай берүзе чыга алмый, безгә ышаныч бирде һәм без тыныч сәяхәт башладык. Джуз миңа әтием белән танышуы турында әйтте: акча эшләү өчен, чөнки 4 бала булган һәм әти генә эшлэгән, малай чагында ул казарма финанслаучылары өчен өеннән берничә адым

эшлэгән. Кайвакыт ул аяк киемен ремонт өчен этиемә китерә иде. Мин рәхәтләнәп тыңладым.

Ул миңа тагын нәрсәдер әйтте: 1950 елның 16 сентябрендә мин Рим аша Домодоссолага барып житкәч, без диярлек очраштык. Джуз, мин аны әле дә атыйм, Изге ел өчен велосипедта килеп житте. Авантюрист сәяхәт: ул Домодоссоланы үзәнлек рухание белән тау итекләрендә тиз йөргән. Аның артыннан бару мөмкин түгел диярлек. Ул салат алу өчен яшелчә бакчасын күргәч кенә туктады. Сәяхәтнең яртысында Джузе ялгыз калды. Телда ул сату өчен кирәк булмаган иске велосипедлы урам сатучысын тапты. Алар Римга кадәр бер-берсен сакладылар.

Август килде. Завод бәйрәмнәргә ябыла иде, һәм мин Мергоззо күлендәге калкулыктарда дөваланучы Роза апам янына барырга булдым. Өй белән идарә иткән монахиалардан берничә көн торуларын сорадым. Мин бу идеяны Джузага әле генә искә алган идем. Өйдә ялда башка кызлар бар иде. Алар арасында монахинаның гүзәл улы. 15-нче иртә, Фараз бәйрәме, ул безне массадан соң үз бүлмәсенә практикага чакырды. Ул безнең йөзләргә төрле кремнар, маскара һәм помада белән тутырды: без балавыз сыннары кебек идек. Төшкә аш вакытында монахинә апа сөңлесен кире чакырды: аның безгә шулай мөгамәлә итүенең мәгънәсе юк иде.

Көннең икенче яртысында тәрәзәдән күлгә карап, Джузаның барлыкка килүен күрдәм. Минем ул фарфор йөзе белән күренәргә теләмәдем. Ишек төбөндә мине күреп, мине танымады диярлек. Мин гафу үтендем, бу эксперимент булганын һәм башка кызларның да үзгәртелүен аңлаттым. Көннең икенче яртысында без өй бакчасында йөрдөк. Кич белән ул мине сәламләде: "Тиздән Домодоссолада күрешербез, ләкин йөзегез элеккеге кебек чиста һәм яңа."

Унике бүлек - Виолет

Ике атналык каникул тәмамлангач, мин заводта эшкә кайттым, сменада көндөзгә 1дән кичке 9га кадәр. аны күрү теләге зур. Кичке 9да сирена яңгырады һәм йөрәгем тиз тибә башлады. Папкага мөһөр салгач, капкадан чыккач, мин ярым караңгылыкта велосипед күрдем. Бу чыннан да ул иде: ул миңа таба килде, оялып йөземә карады һәм әйтте: "Мин сине бик гади яратам". Ул мине велосипед трубасына утыртты һәм мине өйгә алып китте. Без гади хәерле сәламләдек. Бу көн саен диярлек була. Якшәмбе төштән соң без яқындагы авылларда берничә велосипедта йөрдөк. Көннөрдән бер көнне ул мине өенә алып килде, мине этием, әнием, ике апам һәм абыем белән таныштыру өчен. Акрынлап ул мине абыйлары һәм туганнары белән дус итеп таныштырды.

Әни безне балконнан күргәч, безне өйгә алып килде. Ул бу малайга мөрәжәгать иткәндә, мин бик карарсыз идем. 8 декабрьдә, Имамлыксыз Концепция көне, минем исемем, ишек шақыды. Миңа чәчәк бәйләме бүләк итте чәчәкче. "Әни, Джуз миңа иң яхшы теләкләрен жиберде!". Нотаны ачкач нинди күңелсезләнү: ул түгел, ә 14 яшьлек малайны очраттым. Анда "Мин сине яратам" дип язылган иде. Бәлки ул мине аның яше дип уйлагандыр.

Раштуа бәйрәмендә Джуз шоколад һәм котлау откырткасы белән тулы зур төсле ваза белән күрсәттә. Мин аңа рәхмәт әйттем һәм без бергә төн уртасына киттек. Өйгә кайткач, ул миңа: "Иртәгә мин туганнарым белән төшкә ашка барырга тиеш. Мин сезне Бокс көнендә күрермен", - диде. 26 нчы иртәдә мин әнигә әйттем: "Мин ул малай белән чыкмыйм, аңа вазаны кире кайтарам, бурычлар теләмим". Шеәм ул каты караш белән: "Син акылсыз, шоколад ашамаган булсаң, моны эшли алыр идең."

Киләсе көннәрдә Джуз мине гадәттәгечә эштән алырга килде. Footәүлө юлда яки велосипед трубасында мин аның белән сөйләшмәдем диярлек. 1955 елның Яңа ел көнендә мин массага киттем. Ул да анда иде һәм ахырдә мине өйгә озатты. Ишек төбендә ул миңа: "Мине шулай газәпләндерер өчен нәрсә уйлаганыңны белә аламмы?", һәм аның күзләренән яшь ага. Бу салам дөянең аркасын сындырды һәм мин аңа елмаеп бирдем. Ул мине үбеп әйтте: "Бүген төштән соң мин сезне Кальварио тавындагы весперларга барырман. Весперлардан соң ACLI клубында фильм күрсәтеләчәк." Мин кабул иттем һәм сабуллаштык. Мин моны өйдә хәбәр иттем, әнием шатланып әйтте: "Син андый яхшы малайны бүтән таба алмасың."

Төнге 2дә без Кальварга юл тоттык, крест аша. Изге урынга килеп житкәч, без весперлар жырладык һәм фатихадан соң клубка киттек. Фильмның исемен хәтерләмим, ләкин бу бик күңелсез иде, шуңа күрә без шәһәргә Катена кинотеатрына кайтырга тәкъдим иттем, анда без "Виолет" дип аталган яхшырак фильм белән ләззәтләнәргә өлгердек.

Апрель аенда, Вигеццо үзәнлегә һәм Sentентовалли поезды белән сәяхәт итеп, без аның әти-әнисе белән Локарнодагы чәчәк йөзү фестиваленә бардык. Без Джузаның әтисе белән таныштык, ул мине "дус кыз" дип таныштырды. Ул кулларын кесәсенә салды да, янчыгыннан 10 Швейцария франкы алып, Джузага бирде һәм әйтте:

"Яхшы, кайчан өйлөнөсөң?" Без бер-беребезгә карадык, бу турыда беркайчан да сөйләшмәгән идек.

Киләсе көннөрдә без никах идеясын кабул итә башладык. Бу турыда без хәтта өйдә сөйләштөк. Әни бәхетле иде, ләкин шул ук вакытта финанс мөмкинлекләр дә аз иде. Акрынлап берничә бит һәм эчке киём сатып алдык. Безгә аерым ихтыяжлар юк иде. Кечкенә, тыйнак фатир эзләдек. Без аны борыңгы Мотта районында таптык, шуңа күрә туй көнөн куйдык: дүшәмбе 19 сентябрь. Мин әнием белән Панзараса тукумалар кибетенә туй күлмәгә өчен бау сатып алырга бардым һәм аны һәрвакыт ярату белән ясарга вәгдә биргән фельдшер Тильде ханымга алып бардым.

Ратушада әнием никах баннерларына кул куярга тиеш иде, чөнки мин әле балигь булмаган идем. Джузның әти-әнисе дә бәхетле иде. Оборона Монсигнор Пелланда безгә матур дөртлөндөрү сүзләре әйтте: "Тормыш безнең өчен сакланган шатлыктарга һәм кайгыларга каршы торыр өчен, һәрвакыт тыйнак булып калыгыз. Мин сезгә кызыл йөгөрүнә табарга рөхсәт итәрмен".

Безгә гадәттәгечә илтифат китереләчәк туганнар һәм дуслар исемлеген әзерләргә туры килде. Кунактар бик аз. Джузның әнисе "Гаиләгә икесе" диде. Өкрөн генә без 35 кешегә життек. Шаһитләр сайланды: Джузаның абыйсы Кармело һәм минем өчен Пирино, безнең очрашу архитекторы. Туйга бер атна кала Дон Джузеппе Брияка житәкчелегендәгә ирләр орасториясе безнең өчен мәжлес әзерләде. Мастер Фурига тактага котлаулар рәсемен ясады һәм дуслар исемлеге белән төргәк ясады. Кондитер һәм эчемлекләр белән капланган өстәл дә бар иде. Ораториядә андый кичә булганы юк иде. Изгеләр Гервасио һәм Протасио чиркәве яңартылды, тротуар чүп-чар һәм ташлар белән тулы иде, ләкин кайбер теләк белдерүче хатын-кызлар Джузеппе һәм Консетта хөрмәтенә аны чистарту өчен бар көчләрен куйдылар.

16 сентябрь көнне Зизі һәм Мичерилло килеп життеләр, күченделәр, чөнки Консеттина өйләнде, һәм ул аны әтисе урынын алып, корбан китерү урынына озатырга тиеш иде.

Шул арада берничә кечкенә бүләк килде: кофе чүлмәге, кофе тарткыч, розолио стакан, илтифат алган туганнарыннан һәм дусларыннан савыт-саба, Пирино һәм аның энеләреннән кухня. Хатын-кызлар католик хәрәкәте безгә Изге Гаилә белән карават картинасы бирде, ярдәмчесе Дон Бенетти көмеш бизәкләр белән искиткеч яшел чәчәк ваза.

Алдагы төн озын иде. Өч кечкенә баласы булган һәм ресурслары аз булган әнием турында уйладым. "Сезнең иманыгыз аз, ораторлык мәктәбе сезгә тормышта гел Провиденс барлыгын өйрәтмәдеме?", - дидем мин үз-үземә. 19-нчы дүшәмбе көнне мин жидедә тордым. Тильде ханым бау күлмәгенә килде. Ул мине киендерде һәм Миланда сатып алган пәрдәне көйләде. Иртәнге 9да мине чиркәүгә алып барырга такси килде. Мин аптырашта калдым, мине күзәтүче кешеләр диңгезен таптым. Джузе корбан китерү урынында мине апельсин чәчәк бәйләмә белән көтеп тора иде, аның сеңлесе Роза белән, чөнки Олимпия ана беренче баланың өйләнүенә бик дулкынланыр иде. Мин аңа кызыл йөгәрүдә Михерилло абый белән кушылдым.

Масса башланды. Монсигнор Пелланда да эмоциональ иде. Өйдә дәртләндерүче, божралар фатихасы, гомерлек тугрылык вәгдәсе һәм тантана ахырында имзалар хәтеремдә. Пириноның әнисе, ул вакытта минем апам булып китте, католик хәрәкәте хатын-кызлары билгесен күкрәгемә куйды.

Унөченче бүлек - Яңа тормыш

Чиркәүдә бәйрәм тәмамлангач, Кастеллаццо аша Грандази барында яңартулар булды. Кунаклар белән бер үбү, икенчесендә пицца һәм камыр ризыклары белән аперитиф бар иде. Чемодан алырга әни белән киткән каенаталар Олимпия белән Армандога махсус сәламләү һәм үбү, аннары бал кортлары өчен 12.15 поезды тоту өчен станциягә ашыктылар.

Әни күзләреннән елый иде. Без бүлмәгә кердек. Станция мастеры сыбызгы белән китүен игълан итте, ә Джуз белән без соңгы сабуллашу өчен тәрәзегә иелдек. Тормышыбызның мажаралары башланды.

Флоренциягә килеп житкәч, без Тилде ханым күрсәткән кунакханәгә юнәлдек. Люкс подъездда безне музыка каршы алды, аннары батлер безне өченче каттагы бүлмәгә алып китте. Безнең өчен барысы да яңа иде, хәтта икеләтә караватта йоклау.

Беренче көнне без шәһәрдә булдык, икенче көнне без Пиаззале Микеланджелого киттек, анда сез бөтен Флоренциягә соклана аласыз. Без берничә фотога төштөк: Джузаның фотоаппараты фильм белән сигез кара һәм ак фотога төшә ала.

Өченче көнне Римга китү. Отель тыйнак иде, чөнки корбаннар белән сакланган акча житәрлек булырга тиеш иде. Бер-ике көн туктадык, Джузның Изге елда һәм Треви чишмәсендә күргән дүрт базиликасын карарга. Без шулай ук Эседра чишмәсенә кайттык, танылган төннең 53-нче төненнән Сигнора Гразия поезд астына егылгач.

Сицилиягә китәргә вакыт килде. Озын сәяхәттән соң поезд Калабриягә килеп житте, һәм ниһаять, Сицилияне Вилла Сан Джованнидан күреп була. Джуз бу мизгелләргә бик ошатты: поезд паром көймәсенә утыртылды, Мадоннина Мессина портына керү биеклегендә.

Вокзалда безне Кармело абый, хатыны Гаэтана һәм кызлары Розетта һәм Антониетта көтеп тордылар.

Алар безне ике кенәз кебек каршы алдылар. Без Мессинага ике көн тордык: мин бала чагында күргән собор сәгәте, Мадонна ди Монталто һәм башка бик матур мәйданнар.

Бу йортта бер генә кимчелек бар иде: кичке аш вакытында абыйлар һәм туганнар киенделәр һәм өстәл артында утыру урынына: "Әйдә, диңгез яры буйлап сәяхәт итик", - диделәр. Джуз белән без отставкага киттек. Төнгә 11ләргә тирәсендә без өйгә кайттык һәм апа пешерә башлады. Бер төнне ул еланнарны кабыкларына соуска салды, ләкин иң мөһиме - гадәт түгел.

Өченче көнне алар безне берничә күз яшьләргә белән поездга озаттылар. Мичерилло абый Новарага барып житү өчен такси йөртүчәсе белән Терме Виглиатор станциясендә иде. Безне авылда Зизи, Маричия апа һәм Пеппина апа көтеп тордылар. Домодоссола кенәзләргә килгән кебек иде.

Икенче көнне без Бадиавекиягә әтиемнең әбисе Концетта һәм әтиемнең абыйлары, апалары һәм абыйлары янына кунакка бардык. Әбиемнең тәмәке кибете белән кечкенә мәйданда, мине бала чагымда белгән күп кеше жыелды һәм бүтән кешеләргә: "Концеттина ире белән килде!"

Сөю, кочаклау, кызыл йөзләр. Бу минем өчен төш кебек иде. Мин илдән киткәнгә нәкъ биш ел үттә.

Ике көннән безне "Cauzi i Luru" такси йөртүчесе Таорминага озаттылар. Төш вакытында ул безне ресторанга алып китте, анда безгә ак перчаткалар бирделәр. Джуз белән без бер-беребезгә карадык: "Акчабыз житәрме?". Таорминада, аннары Кастелмолада булып, кич белән Новарага кайттык, арыган, ләкин канәгать.

Икенче көнне Домодоссолага кире кайтырга вакыт иде. Безне яңа тормыш бурычлары көттө.

Ундүртенче бүлек - Безнең беренче ояларыбыз

Домодоссолага сәяхәтне '50 һәм '53 тә алып барган булсам да, мин беренче тапкыр киткәндәй булдым: мин пар булып яңа тормышка юл тоттым.

Паром көймәсенә поездга утырып беткәч, без портның Мадоннинасын күрер өчен терраска күтәрелдек һәм Сицилия әкрән генә читкә китте.

Күз яшьләре белән агач эскәмияләргә утырып арбага кайттык. Ул вакытта бунклар юк иде.

Төн җиткәч, без муеннарыбызны селкетә башладык. Новәрвакыт тәрәзәдән карарга тордык. Мөһим станцияләрдә вокзал директоры шөһәр исемен кычкырып игълан итте. Неапольдә пицца сатучы тротуарларда "гуаглиони" бар иде. Хәйлә белән алар башта сәяхәтчеләрдән акча алдылар, аннары поезд китте һәм алар акча һәм пицца белән калдылар.

Акрынлап Миланга якынлаштык. Домодоссолага поездда мин 5 ел элек беренче тапкыр кичергән хисне кабат хис иттем: Маггиор күле, Оссола таулары, таш түбәләр. Бу юлы ирем Джуз белән бергә. Төш вакытында без барып җиткән урынга барып җиттек.

Джуз Армандоның әнисе һәм әтисе безне көтеп тордылар. Бу бәйрәм иде: кыңгырау чыңлый алсалар иде.

Олимпия ана белән тиз төшке аш, аннары Мотта районындагы яңа балалар бакчасында ял итү. Икенче көнне мин заводтагы эшемне дәвам иттем һәм Джуз төзелеш мәйданына кайтты.

Минем уйларым әниемә ярдәм булмавым өчен китте, ләкин рухи директоры Дон Бенетти мине дога кылырга дәртләнәрдә, мине күп кешеләр ярата дип ышандырды. Кайвакыт Джуз белән без аның өенә

төшке ашка бардык, һәм ул аңа ошады. Шул арада бер апам гаиләгә яңа ярдәм күрсәтүче эш тапты.

Озакламый без әнигә, Олимпия әнигә һәм Армандо әтигә июльдә әби-бабай булулары турында игълан иттек.

Мин йөклөлөк уңайсызлыгын тоя башладым, ләкин эш шалтырата иде. Аннары эшчеләр хәзергә кебек сакланмады. Гиуз ачык төзелеш майданына караганда яхшырак эш таба алды: кечкенә завод, баррель чыбыклары, йон скейннарын ачу кораллары һәм шулай ук "паунги" (агач әйләнү өсте) кебек агач әйберләр ясаучы кечкенә завод. Бишенче айда без булачак сабийга прам эзләгән кибетләргә йөри башладык. Киңлек һәрвакыт керү ишегеннән зуррак иде, һәм без өйне күчерергә булдык.

Ул вакытта агентлыклар юк иде, сез монда сорадыгыз. Провиденс безне өйнең икенче катында Скапакино аша, мех цехы янында фатир табарга этәрде.

Кыска вакыт эчендә без хәрәкәтне оештырдык. Без инде шөһәр үзәгендә түгел идек, ләкин ерак түгел, эш урыныма якынак.

Айлык аренда 8000 лира иде, аз хезмәт хакы өчен, ләкин фатир каршы алды һәм якты иде. Ишегалдында бездә шулай ук ике квадрат метр жир булырга мөмкин, анда мин хуш исле үләннәр һәм чәчәкләр үстерә алыр идем.

Ачкычлар алгач, бүлмәләрне чистарттык, тәрәзәләрне кухнядагы валентлар һәм краска пәрдәләре белән матур пәрдәләр белән киендердек. Күчү тәмамлангач, тормыш гадәттәгечә дәвам итте. Минем карын көннән-көн сизелә башлады. Көннәрдән бер көнне хезмәттәшем миннән бала тудыру отпускына кайчан кайтуымны сорады һәм миңа гинекологка барырга киңәш итте. Шуңа күрә мин очрашуны шәхси рәвештә ясадым. Табиб мине бик озак көткән өчен мыскыллады диярлек: "Сез алтынчы айдан соң эшли алмыйсыз һәм сез инде

жиденче айда: сез үзегезне куркыныч астына куйдыгыз." Икенче көнне мин документны офиска жіткердем, хэтта хезмәткәр минем гади булуымны әйтте.

Шул арада мин әнием биргән иске битләрдән ясалган свитерлар, күлмәкләр, аяк киеме һәм поддежкалар бәйләп лейтаны әзерләдем.

Без шулай ук нейтраль төсләр белән чигелгән таблицаалар белән әзерләгән прамны сатып алырга бардык, егетме, кызмы, белмичә. Ниһаять, 2 июль кичендә суым өзелде һәм чемоданнарыбызны тутырып, без жәяүләп больницага юл тоттык. Минне тикшергән гинеколог Джузага өенә кайта алуын әйтте. Хезмәт әле яңа гына башланган иде һәм 20 сәгать чамасы вакыт китте. Икенче көнне ул бала тудыру бүлмәсендә көтеп торганда, бала тудыру йортына кайтты.

Билгеле бер вакытта малай туды һәм шәфкать туташы баланың әтисенә сөйләргә китте, ул хис белән авырый диярлек. Бер сәгәттән соң ул безнең бабасы кебек Армандо исемле беренче балабызны кочаклый алды. Берничә сәгәттән соң әби-бабайларга, абыйларга һәм туганнарга да хәбәр иттеләр. Ул бөтен дөньяда беренче сабий кебек иде.

Унбишенче бүлек - Без Аллага шөкер ...

Бала тудыру бүлегендә шәфкать туташлары бу ит һәм кан жанын туганнан соң берничә сәгатътән соң минем караватка китерделәр. Алар минем күкрәгемә куйдылар. Зизі минем бала чагымда ясаган чүпрәк курчактан кала.

Ул вакытта больницада тору бер атна иде. Өйгә кайтканчы без рухани фатихасы белән "чистарту" өчен больница чиркәвенә бардык.

Палатада барысы да өйгә кайтырга эзер иде, ләкин башым әйләнә башлады. Акушерка минем кызышуны сынады: 39. Минем курчак белән миңа тагын ике көн торырга туры килде. Ниһаять, 12-нче пәнжешәмбе көнне савыгып, өйгә кайттык. 15-нче якшәмбе көнне Армандо яңа инвалид коляскасына әтисе Джузеппе, дустаны Мариучия һәм әбисе Базилио белән оратория дустаны белән суга чумдырылу шрифтына китерелде. Чарада катнашу бәхетем юк иде, чөнки хорафаттан өлкәннәр безгә өйдә калырга киңәш иттеләр. Мин кечкенә ризык эзерләү белән канәгатьләндем.

Өч кеше кебек тормыш башка иде, ләкин мин бик яхшы эшләдем. Минем сөт күп иде, бала үсә иде, мин аны атна саен балалар бакчасына тикшерү өчен алып бардым.

Кызганычка каршы, ике ай ахырында мин заводка эшкә кайттым. Ул вакытта балалар бакчалары юк иде. Әбиләр аның турында бер атна карарга ризалаштылар.

Мин сәгать алты сменада эшләгәндә, Джуз аны эшкә барып алдыннан бәйләп, аны үз урынына алып китәр иде. Аңсыз бу бала газәпләна һәм мин аның белән бергә елый идем.

Кызганычка каршы, мин эштән китә алмадым. Акрынлап, иман белән, без сәяхәтне өчле итеп дәвам иттек: беренче ашау, беренче адымнар

искиткеч айберлер иде. Балалар бакчасының беренче көнөндө Джузе яхшырак хезмэт хагы тапты. Ике ел дэвамында ул башлангыч мэктептэ официант булып эшлэде, аннары аны муниципалитетка килештерүче вазифасына чакырдылар.

Бу минем заводтагы эшемне ташлап, кечкенэ абыйсын көтеп торганда үземне балага багышлау мөмкинлеге тудырды. 1962 елның 17 августында без икенче балабызның тууы белән бик шатландык. Люсиано чөчлө чөчлө, Армандо капма-каршы иде. Экият. 26-чы якшәмбе көнне ул этисе Джузе, әбисе туганы Мариучия һәм Джузаның абыйсы Антонио белән суга чумдырылды. Бу юлы да мин өйдә калырга тиеш идем. Бала тудыру отпусклары беткөч, мин үземне ике матур баламга багышлау өчен эшемне ташладым.

1962 елның 1 октябрөндө Армандо беренче сыйныфны зәңгәр перрон һәм жылкәсендә мэктеп сумкасы белән башлады. Без аны Леопард укытучысына берничә күз яшьләре белән ышанып тапшырдык.

Шул ук вакытта Домодоссола мэры Джузаны чакыртты һәм аңа шөһәр төзелешенөң икенче катында урнашырга тәкъдим итте, ул муниципаль хәбәрчө пенсиягә чыкканда буш калды. Берничә көннән без күченүне оештырдык. Бездә бөтен уңайлыктар да бар иде. Кич белән, зур ишек ябылганнан соң, без шөһәр хахимнәре идек. Без мэрия балконыннан демонстрацияләрне рәхәтлөнөп карый алдык. Тәрәзәләребөздән без базарның күп гасырлык традицияләрөн күрә идек.

Шул арада Люсиано беренче адымнарын ясады: ул муниципалитет хезмәткәрләренөң талисманы булды.

Джузның хезмәт хагын тулыландыру өчен мин эш уйлап табарга теләдем. Дуслар өчен тәрәзәләр, караватлар һәм мендәрләр киөп йөри башладым. Сүз таралды һәм мин "пөрдә ханым" булдым. Буш вакытта Джуз линияләр жыелмасын әзерләргә өйрөндө һәм, Аллага шөкер, без уңайлырак тормыш кичерә алдык.

1968 елның 1 октябрдә Люсиано шулай ук укытучы Луиса Серри белән мәктәпне башлап җибәрде.

Вақыт тиз үтте. Тһәй көне без лагерь чатыры белән Италия буйлап ял иттек. Кайвакыт Сицилиягә, минем туган шәһәрәмә кадәр.

'73 елның июлендә без Вал-д'Аостада поход ясадык һәм мин йөклелекнең беренче симптомнарын күрә башладым. 1974 елның 16 февралендә унсигез яшьлек Армандога һәм уника яшьлек Люсианога кечкенә апа Даниэла килде. Бу карнавал чоры иде, һәм Ратуша ишеге алсу тасмага караган кешеләр аны шаяру дип уйладылар. Оборона рухания безгә Пасха төнендә чукындыруны бәйрәм итәргә киңәш итте, дустаныбыз Джианна белән әби һәм каенанабыз Бенито белән ата-бабасы.

Хорафатлардан кала, бу юлы мин дә 13 апрельгә каршы төндә катнаштым. Икенче көнне ораториядәге кабул итүдә йөз кунак булды.

Даниэла да үсте, без хәзер картайдык. Өч балабыз безгә 7 оныгы бирде: Стефано, Вирджиния, Грета, Лоренцо, Ребекка, Летизия һәм Маттео.

Повесть бетә. 2015 елның 19 сентябрдә Джуз белән без 60 ел бергә бәйрәм иттек.

Без Аллага, Ханымга һәм безне яраткан кешеләргә рәхмәтебезне белдерәбез.

La Mazza Concetta Maglio, Новара ди Сицилиядә 1936 елның 18 апрелендә туган.

Индекс

1. Өти йорты
2. Бу дөньядан
3. Комдагы уеннар
4. Нефть, карабодай һәм явыз күз
5. Оглар
6. Воссия мине гафу итегез (Йолдызлар нуры)
7. Эмилия
8. Карлыгачларның очуы
9. Күк ишеге
10. Матур туса
11. Фарфор йөзе
12. Виолет
13. Яңа тормыш
14. Беренче ояларыбыз
15. Без Аллага шөкер ...

